

# DUTCH BIRDING

VOLUME 27 • NO 2 • 2005



# Dutch Birding



Internationaal tijdschrift over  
Palaarctische vogels

**REDACTIE**  
Dutch Birding  
Postbus 116  
2080 AC Santpoort-Zuid  
Nederland  
fax 023-5376749  
e-mail editors@dutchbirding.nl

**FOTOREDACTIE**  
Dutch Birding  
p/a René Pop  
Postbus 31  
1790 AA Den Burg-Texel  
Nederland  
e-mail rene.pop@dutchbirding.nl

**ABONNEMENTENADMINISTRATIE**  
p/a Jeannette Admiraal  
Iepenlaan 11  
1901 ST Castricum  
Nederland  
e-mail circulation@dutchbirding.nl

**BESTUUR**  
Dutch Birding Association  
Postbus 75611  
1070 AP Amsterdam  
Nederland  
e-mail dba@dutchbirding.nl

**COMMISSIE DWAALGASTEN  
NEDERLANDSE AVIFAUNA  
CDNA**  
Postbus 45  
2080 AA Santpoort-Zuid  
Nederland  
e-mail cdna@dutchbirding.nl

**COMMISSIE SYSTEMATIEK  
NEDERLANDSE AVIFAUNA  
CSNA, p/a George Sangster**  
Stevenshof 17  
2312 GM Leiden  
Nederland  
e-mail csna@dutchbirding.nl

## TELEFOONLIJNEN

0900-BIRDING (= 0900-2473464)  
(vogellijn, EUR 0.35/min)  
010-4281212 (inspreeklijn)

## INTERNET

www.dutchbirding.nl

# Dutch Birding

**HOOFDREDACTEUR** Arnoud van den Berg (tel 023-5378024,  
e-mail arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl)

**ADJUNCT HOOFDREDACTEUR** Enno Ebels (tel 030-2961335, e-mail enno.ebels@dutchbirding.nl)

**UITVOEREND REDACTEUR** André van Loon (tel / fax 020-6997585,  
e-mail andre.van.loon@dutchbirding.nl)

**FOTOGRAFISCH REDACTEUR** René Pop (tel 0222-316801, fax 0222-316802,  
e-mail rene.pop@dutchbirding.nl)

**REDACTIERAAD** Peter Adriaens, Marten van Dijk, Ferdy Hieselaar, Magnus Robb, Roy Slaterus,  
Roland van der Vliet en Lars Winters

**REDACTIE-ADVIESRAAD** Peter Barthel, Mark Constantine, Gunter De Smet, Dick Forsman,  
Ricard Gutiérrez, Anthony McGeehan, Killian Mullaney, Klaus Malling Olsen, George  
Sangster, Hadoram Shirihai en Lars Svensson

**REDACTIEMEDEWERKERS** Rob van Bemmelen, Ruud van Dongen, Gerald Driessens, Nils van  
Duivendijk, Joris Elst, Dick Groenendijk, Klaas Haas, Jan van der Laan, Hans van der  
Meulen, André van der Plas, Kees Roselaar, René van Rossum en Peter de Rouw

**PRODUCTIE EN LAY-OUT** André van Loon en René Pop

**ADVERTENTIES** Laurens Steijn, p/a Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam  
e-mail advertising@dutchbirding.nl

**ABONNEMENTEN** De abonnementsprijs voor 2005 bedraagt: EUR 32,00 (Nederland), EUR  
35,00 (Europa) en EUR 38,00 (landen buiten Europa).

U kunt zich abonneren door het overmaken van de abonnementsprijs op girorekening  
01 50 697 (Nederland), girorekening 000 1592468 19 (België) of bankrekening  
54 93 30 348 van ABN\*AMRO (Castricum), ovr 'abonnement Dutch Birding'. Alle reken-  
ningen zijn ten name van de Dutch Birding Association. Het abonnement gaat in na  
ontvangst van de betaling.

Dutch Birding is een tweemaandelijks tijdschrift. Het publiceert originele artikelen en  
mededelingen over morfologie, systematiek, voorkomen en verspreiding van vogels in de  
Benelux, Europa en elders in het Palaarctische gebied. Het publiceert tevens bijdragen over  
vogels in het Aziatisch-Pacifische gebied en andere gebieden.

De volgorde van vogels in Dutch Birding volgt in eerste instantie een klassieke 'Wetmore-  
indeling'. Binnen dit raamwerk worden voor taxonomie en naamgeving de volgende  
overzichten aangehouden: *Zeldzame vogels van Nederland* door A B van den Berg &  
C A W Bosman (2001, Haarlem) (taxonomie en wetenschappelijke, Nederlandse en Engelse  
namen van Nederlandse vogels); *Palaearctic birds* door M Beaman (1994, Stonyhurst)  
(Engelse namen van overige Palaarctische vogels); *Vogels van de wereld - complete  
checklist* door M Walters (1997, Baarn) (Nederlandse namen van overige vogels van de  
wereld); en *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (derde  
editie) door E C Dickinson (redactie) (2003, Londen) (taxonomie en wetenschappelijke  
en Engelse namen van overige vogels van de wereld). Voor afwijkingen van en aanvullingen  
op bovenstaande overzichten zie Dutch Birding 19: 21-28, 1997; 20: 22-32, 1998; 24: 22-  
24, 2002; 25: 49-50, 2003; 26: 49-51, 2004; 27: 42-43, 2005.

Een lijst met tarieven voor de vergoeding van auteurs, fotografen en tekenaars is verkrijgbaar  
bij de redactie.

## Dutch Birding Association

**BESTUUR** Theo Admiraal (penningmeester), Gijsbert van der Bent (voorzitter, tel 071-  
4024547), Wietze Janse, Marc Plomp (secretaris, tel 0348-433730) en Laurens Steijn; tevens  
is de redactie van Dutch Birding met een zetel vertegenwoordigd.

**BESTUURSMEDEWERKERS** Jeannette Admiraal, Leon Boon, Lucien Davids, Arjan van Egmond,  
Albert van den Ende, Klaas Haas, Marcel Haas, Leo Heemskerk, Arnold Meijer, Rob Olivier,  
Patrick Palmen, Sven Rijnbeek, Chris van Rijswijk, Marcel Scholte, Vincent van der Spek,  
Jeroen van Vianen en Peter Weiland.

## Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA)

**LEDEN** Theo Bakker, Ruud Brouwer, Bert de Bruin (secretaris, tel 050-5716672), Nils van  
Duivendijk, Teus Luijendijk, Laurens Steijn, Roland van der Vliet (voorzitter, tel 030-  
2970013) en Pim Wolf. **MEDEWERKER** Max Berlijn (archivaris). De CDNA is een commissie  
van de Dutch Birding Association en de Nederlandse Ornithologische Unie.

## Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna (CSNA)

**LEDEN** Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar en George Sangster (secretaris,  
tel 071-5143790). De CSNA is een commissie van de Dutch Birding Association en de  
Nederlandse Ornithologische Unie.

© 2005 Stichting Dutch Birding Association. Het copyright van de foto's en tekeningen blijft  
bij de fotografen en tekenaars. ISSN 0167-2878.

Drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Nederland

## Dutch Birding

**CHIEF EDITOR** Arnoud van den Berg (tel +31-235378024, e-mail [arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl](mailto:arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl))

**DEPUTY CHIEF EDITOR** Enno Ebels (tel +31-302961335, e-mail [enno.ebels@dutchbirding.nl](mailto:enno.ebels@dutchbirding.nl))

**EXECUTIVE EDITOR** André van Loon (tel / fax +31-206997585, e-mail [andre.van.loon@dutchbirding.nl](mailto:andre.van.loon@dutchbirding.nl))

**PHOTOGRAPHIC EDITOR** René Pop (tel +31-222316801, fax +31-222316802, e-mail [rene.pop@dutchbirding.nl](mailto:rene.pop@dutchbirding.nl))

**EDITORIAL BOARD** Peter Adriaens, Marten van Dijl, Ferdly Hieselaar, Magnus Robb, Roy Slaterus, Roland van der Vliet and Rik Winters

**EDITORIAL ADVISORY BOARD** Peter Barthel, Mark Constantine, Gunter De Smet, Dick Forsman, Ricard Gutiérrez, Anthony McGeehan, Killian Mullarney, Klaus Malling Olsen, George Sangster, Hadoram Shirihai and Lars Svensson

**EDITORIAL ASSISTANTS** Rob van Bemmelen, Ruud van Dongen, Gerald Driessens, Nils van Duivendijk, Joris Elst, Dick Groenendijk, Klaas Haas, Jan van der Laan, Hans van der Meulen, André van der Plas, Kees Roselaar, René van Rossum and Peter de Rouw

**PRODUCTION AND LAY-OUT** André van Loon and René Pop

**ADVERTISING** Laurens Steijn, c/o Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam e-mail [advertising@dutchbirding.nl](mailto:advertising@dutchbirding.nl)

**SUBSCRIPTIONS** The subscription rate for 2005 is: EUR 32.00 (Netherlands), EUR 35.00 (Europe) and EUR 38.00 (countries outside Europe).

Subscribers in Belgium, Denmark, Finland, Germany, Norway and Sweden are kindly requested to pay the subscription fee to our local bank accounts in these countries. Details can be found on the internet ([www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl)).

British subscribers are requested to pay exclusively by Sterling cheque. This cheque can be sent to Dutch Birding, c/o Jeannette Admiraal, Iepenlaan 11, 1901 ST Castricum, Netherlands.

Subscribers in other countries can make their payment by credit card (Access, Eurocard, MasterCard or Visa). Please send an e-mail indicating your credit card type, account number, the expiry date and full address details to [circulation@dutchbirding.nl](mailto:circulation@dutchbirding.nl).

The subscription starts upon receipt of payment and already published issues will be sent.

Dutch Birding is a bimonthly journal. It publishes original papers and notes on morphology, systematics, occurrence and distribution of birds in the Benelux, Europe and elsewhere in the Palearctic region. It also publishes contributions on birds in the Asian-Pacific region and other regions.

The sequence of birds in Dutch Birding basically follows a classic 'Wetmore sequence'. Within this framework, the following lists are used for taxonomy and nomenclature: *Rare birds of the Netherlands* by A B van den Berg & C A W Bosman (2001, Haarlem) (taxonomy and scientific, Dutch and English names of birds recorded in the Netherlands); *Palearctic birds* by M Beaman (1994, Stonyhurst) (English names of remaining Palearctic birds); *Vogels van de wereld - complete checklist* by M Walters (1997, Baarn) (Dutch names of remaining birds of the world); and *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (third edition) by E C Dickinson (editor) (2003, London) (taxonomy and scientific and English names of remaining birds of the world). For deviations from and additions to these lists see Dutch Birding 19: 21-28, 1997; 20: 22-32, 1998; 24: 22-24, 2002; 25: 49-50, 2003; 26: 49-51, 2004; 27: 42-43, 2005.

A schedule of payment rates for authors, photographers and artists is available from the editors.

## Dutch Birding Association

**BOARD** Theo Admiraal (treasurer), Gijsbert van der Bent (president, tel +31-714024547), Wietze Janse, Marc Plomp (secretary, tel +31-348433730) and Laurens Steijn; the editors of Dutch Birding also have one seat in the board.

**BOARD ASSISTANTS** Jeannette Admiraal, Leon Boon, Lucien Davids, Arjan van Egmond, Albert van den Ende, Klaas Haas, Marcel Haas, Leo Heemskerck, Arnold Meijer, Rob Olivier, Patrick Palmen, Sven Rijnbeek, Chris van Rijswijk, Marcel Scholte, Vincent van der Spek, Jeroen van Vianen and Peter Weiland.

## Dutch rarities committee (CDNA)

**MEMBERS** Theo Bakker, Ruud Brouwer, Bert de Bruin (secretary, tel +31-505716672), Nils van Duivendijk, Teus Luijendijk, Laurens Steijn, Roland van der Vliet (chairman, tel +31-302970013) and Pim Wolf. **ASSISTENT** Max Berlijn (archivist). The CDNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

## Dutch committee for avian systematics (CSNA)

**MEMBERS** Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar and George Sangster (secretary, tel +31-715143790). The CSNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

© 2005 Stichting Dutch Birding Association. The copyright of the photographs and drawings remains with the photographers and artists. ISSN 0167-2878.

Printed by drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Netherlands

## Dutch Birding



*International journal on  
Palearctic birds*

### EDITORS

Dutch Birding  
Postbus 116  
2080 AC Santpoort-Zuid  
Netherlands  
fax +31-235376749  
e-mail [editors@dutchbirding.nl](mailto:editors@dutchbirding.nl)

### PHOTOGRAPHIC EDITOR

Dutch Birding  
c/o René Pop  
Postbus 31  
1790 AA Den Burg-Texel  
Netherlands  
e-mail [rene.pop@dutchbirding.nl](mailto:rene.pop@dutchbirding.nl)

### SUBSCRIPTION ADMINISTRATION

c/o Jeannette Admiraal  
Iepenlaan 11  
1901 ST Castricum  
Netherlands  
e-mail [circulation@dutchbirding.nl](mailto:circulation@dutchbirding.nl)

### BOARD

Dutch Birding Association  
Postbus 75611  
1070 AP Amsterdam  
Netherlands  
e-mail [dba@dutchbirding.nl](mailto:dba@dutchbirding.nl)

### DUTCH RARITIES COMMITTEE

CDNA  
Postbus 45  
2080 AA Santpoort-Zuid  
Netherlands  
e-mail [cdna@dutchbirding.nl](mailto:cdna@dutchbirding.nl)

### DUTCH COMMITTEE FOR

AVIAN SYSTEMATICS  
CSNA, c/o George Sangster  
Stevenshof-17  
2312 GM Leiden  
Netherlands  
e-mail [csna@dutchbirding.nl](mailto:csna@dutchbirding.nl)

INTERNET  
[www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl)



Artikelen /  
papers

Aankondigingen & verzoeken /  
announcements & requests

Recensies / reviews

Masters of Mystery

WP reports

Recente meldingen / recent reports

DB Actueel

Voorplaat / front cover

- 87 Birds and wildlife of the French subantarctic islands: Crozet, Kerguelen and Amsterdam & St Paul *Olivier Duriez, Hans Jornvall & Hadoram Shirihai*
- 116 Kleine Torenvalk bij Bergen in november 2000 [Lesser Kestrel near Bergen in November 2000] *Enno B Ebels & C S (Kees) Roselaar*
- 114 At-sea photographic record of Magenta Petrel *Steve N G Howell*
- 126 Expositie Dirk Moerbeek; The birds of North America online; Dutch Birding jaaroverzicht 2004 en DVD-box 1995-2004; Cursorius jaaroverzicht 2004; Year reviews 2004 and DVD box 1995-2004; Avionary: vogelnamen van het West-Palearctische gebied in 41 talen; Avionary: bird names of the Western Palearctic in 41 languages
- 128 *Awifauna Polski; rozmienszczenie, liczebność i zmiany (The avifauna of Poland; distribution, numbers and trends)* by Ludwik Tomiałojc & Tadeusz Stawarczyk *Roy Slaterus*
- 129 *Woodpeckers of Europe: a study of the European Picidae* by Gerard Gorman *Martjan Lammertink*
- 129 *DVD guide to the birds of Britain and Europe* by Paul Doherty *Arnoud B van den Berg*
- 130 Solutions of first round 2005: European Herring Gull and Common Reed Bunting; Second round 2005 *Rob S A van Bemmelen & Dick Groenendijk*
- 135 February-early March 2005 *Arnoud B van den Berg & Marcel Haas*
- 144 Nederland: januari-februari 2005 *Ruud M van Dongen, Klaas Haas & Peter W W de Rouw*
- 150 België: januari-februari 2005 *Gerald Driessens*
- 152 New species of nightjar; Kumliens Meeuw op Terschelling [KUMLIEN'S GULL]

Donsstormvogel / Soft-plumaged Petrel *Pterodroma mollis*, nabij Gough Island, Zuidelijke Atlantische Oceaan, maart 2003 (*Hadoram Shirihai*)

# Birds and wildlife of the French subantarctic islands: Crozet, Kerguelen and Amsterdam & St Paul

Olivier Duriez, Hans Jornvall & Hadoram Shirihai

Most birdwatchers and ornithologists who wish to observe subantarctic species such as penguins Spheniscidae or albatrosses Diomedidae go to the southern tip of South America for trips to South Georgia, Falklands and the Antarctic Peninsula, or to the islands south of New Zealand. However, there are islands in the southern Indian Ocean that are less visited and hence relatively unfamiliar. Except for Marion Island and Prince Edward Island (both South African territory) and Heard Island (administered by Australia), Crozet, Kerguelen and Amsterdam & St Paul (Saint-Paul) are under French sovereignty and constitute, together with Adélie Land in Antarctica, the French southern territories (Terres Australes et Antarctiques Françaises, TAAF). All these islands host permanent scientific

bases, which are supplied four to five times per year by MV *Marion Dufresne* from La Réunion. The *Marion Dufresne* has three functions: freighter, passenger boat and oceanographic vessel. Since 1995, it also takes a few 'tourists' on board on each voyage. This report describes a typical trip on the *Marion Dufresne* and the particulars of these very remote islands in the Indian Ocean which form some of the richest seabird communities on earth with as much as 45 breeding species, including four penguins and eight albatrosses.

Much of the information gathered in the following paragraphs is based on many years of research by mostly French teams (eg, Jouventin et al 1988, Weimerskirch et al 1989, Micol & Jouventin 1995, Weimerskirch & Jouventin 1998,

FIGURE 1 Map of the Terres Australes et Antarctiques Françaises (TAAF) and the voyage of MV *Marion Dufresne* from La Réunion



Catard 2001). In addition, this paper also contains some of the authors' first-hand experience and personal impressions: Olivier Duriez spent one year (1997) in Kerguelen as a scientist in charge of a programme on ecology and behaviour of seabirds and sea mammals for the laboratory CNRS-CEBC. He mainly studied burrowing petrels and albatrosses and returned to TAAF in 2004 as a naturalist guide. Hans Jornvall's overall goal in visiting the islands during 2004 was part of an ongoing study on evolutionary comparisons, while Hadoram Shirihihi already previously visited most of the Southern Ocean islands and waters and Antarctic regions, working on the *Complete guide to Antarctic wildlife* (Shirihihi 2002, which see for more information and maps of the islands described) and the forthcoming monograph on tubenoses of the world; he came to TAAF in 1999 and again in 2004 as part of a study on variation and identification of the great albatrosses. Both HS and HJ were on special, permitted research to monitor the breeding population of Amsterdam Albatross *Diomedea exulans* *amsterdamensis*. Some of the photographs taken during this survey are presented here and many others are held by Henri Weimerskirch's long term research on the species (CNRS-CEBC).

### From the tropics to the Southern Ocean

A classical trip to TAAF lasts one month, with departure and arrival at La Réunion (21° S, 55° E). The *Marion Dufresne* takes four to five days to cover the 2850 km between La Réunion and the Crozet islands. Depending on the weather and the number of operations to perform, the ship will stay two to four days in Crozet. Then it takes a further 1420 km and two more days to reach the Kerguelen islands, profiting of the strong western swell. The stopover in Kerguelen usually lasts six to eight days, allowing plenty of time to explore this huge archipelago. When arriving at Kerguelen and depending on the mission's logistics, the *Marion Dufresne* may visit the north or the south of the archipelago. From there, the boat takes two more days to reach Amsterdam & St Paul, 1480 km to the north-east, where it will stay two to four days. Finally, it takes five days for the *Marion Dufresne* to return to La Réunion.

Seabird observations start immediately after leaving La Réunion. Species likely to be observed are the endemic Barau's Petrel *Pterodroma baraui* and Baillon's Shearwaters *Puffinus lherminieri bailloni* in large numbers, as well as Wedge-tailed Shearwaters *P. pacificus*, White-

tailed Tropicbirds *Phaethon lepturus*, Sooty Terns *Sterna fuscata*, Brown Noddies *Anous stolidus* and Lesser Noddies *A. tenuirostris*. The lucky observers may have a chance to see the recently rediscovered and critically endangered endemic Mascarene Petrel (also known as Mascarene Black or Bourbon's Petrel) *Pseudobulweria aterrima* (Le Corre et al 2003). Dolphins are sometimes seen around La Réunion, as well as Humpback Whales *Megaptera novaeangliae* from May to October. The second day in tropical waters is generally very quiet for bird observations but some Pomarine Jaegers *Stercorarius pomarinus*, Long-tailed Jaegers *S. longicaudus* and tubenoses like Cory's/Scopoli's Shearwater *Calonectris borealis/diomedea* are sometimes seen. The first austral species following the ship in subtropical waters often are Great-winged *Pterodroma macroptera*, Soft-plumaged *P. mollis* and White-chinned Petrels *Procellaria aequinoctialis*. Then the first albatrosses arrive, generally Wandering Albatrosses *Diomedea exulans* and Indian Yellow-nosed Albatrosses *Thalassarche chlororhynchos carteri* and sometimes some Shy Albatrosses *T. cauta*. The numbers and diversity of seabirds increase when approaching Crozet, with the typical subantarctic albatrosses, Sooty *Phoebastria fusca*, Light-mantled *P. palpebrata*, Grey-headed *T. chrysostoma* and Black-browed Albatross *T. melanophrys*. Subantarctic petrels become very abundant, with Southern Giant *Macronectes giganteus*, Northern Giant *M. halli* and Cape Petrel *Daption capense*, gadfly petrels like Kerguelen *Aphrodroma brevirostris*, Great-winged and White-headed Petrel *P. lessonii* and Blue *Halobaena caerulea*, Grey *Procellaria cinerea* and White-chinned Petrel. The four species of prions *Pachyptila* are the most abundant of petrels: Salvin's *P. salvini*, Antarctic *P. desolata*, Slender-billed *P. belcheri* and Fairy Prion *P. turtur*. Three species of storm-petrel can be seen (Wilson's *Oceanites oceanicus*, Grey-backed *Garrodia nereis* and Black-bellied Storm-petrel *Fregetta tropica*), as well as two diving petrels, Common Diving Petrel *Pelecanoides urinatrix* and South Georgia Diving Petrel *P. georgicus*. Penguins, shags *Phalacrocorax* and Brown Skuas *Stercorarius antarctica lonnbergi* are mostly encountered very close to land. The marine avifauna is similar around Kerguelen and on the way between Crozet and Kerguelen. However, the seabird community is different around the subtropical islands of Amsterdam and St Paul, where the most abundant species are Sooty Albatross, Indian Yellow-nosed Albatross, Little





102 Île de l'Est, Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*). This island is one of the most diverse and crowded petrel breeding grounds on earth, also mostly inaccessible and fully protected.

Shearwater *P assimilis*, Flesh-footed Shearwater *P carneipes*, White-chinned Petrel and White-bellied Storm-petrel *F grallaria* and where there is a chance to see the endemic subspecies of Salvin's Prion *P s macgillivrayi* (St Paul Prion or MacGillivray's Prion, which has been proposed to deserve full species status, Worthy & Jouventin 1999) and Amsterdam Albatross. Non-breeding visitors include White-capped Albatross and Sooty Shearwater *P griseus*.

### Crozet

The Crozet archipelago (46° S, 50° E) comprises five mountainous islands of volcanic origin with a total area of 50 000 ha and a maximum altitude of 1090 m. The climate is subantarctic, with low temperatures throughout the year (average 5° C) and strong westerly winds (often over 100 km/h) that bring frequent storms and high rainfall (2470 mm per year). Waters around the archipelago remain free of ice all year round but their temperature does not exceed 8° C in summer. The islands completely lack trees and shrubs and the vegetation is mostly composed of grasses, mosses and lichens, together with several subantarctic herbaceous species (notably meadows of

*Acaena magellanica*, cushions of *Azorella selago* and Kerguelen Cabbage *Pringlea antiscorbutica*). Vegetation almost disappears above 200 m (except lichens). The base Alfred Faure was built on Île de la Possession in 1963 and houses 20-30 researchers and personnel per year.

Crozet is considered one of the places richest in animal biomass in the world. This is caused by the scarcity of breeding sites for seabirds and seals in the nutrient-rich Southern ocean. Crozet is especially famous for its penguin and albatross colonies. Île aux Cochons holds the world's largest rookery of King Penguins *Aptenodytes patagonicus* with more than 300 000 pairs (c one million individuals). Because the shoreline is mostly composed of cliffs, almost every beach available is colonized by King Penguins but also by Gentoo Penguins *Pygoscelis papua*, while Southern Rockhopper Penguins *Eudyptes chrysolome filholi* and Macaroni Penguins *E chrysolophus* prefer rocky coasts and cliffs. The latter are the most abundant of all penguins. Seven species of albatross nest on Crozet. Wandering Albatrosses are common on four of the islands, as well as Sooty Albatross and Light-mantled Albatross, whereas cliff-nesting species (Indian



**103** Vallée des Branloires, Île de la Possession, Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)

**104** Kerguelen Pintails / Kerguelenpijlstaarten *Anas eatoni*, Crozet Islands, March 2004  
(*Hadoram Shirihai*)







105 King Penguins / Koningspinguïns *Aptenodytes patagonicus*, 'testing' the water, and Killer Whales / Orka's *Orcinus orca* patrolling the beach, Crozet Islands (Crozet Base Collection, TAAF)

106 King Penguin / Koningspinguïnn *Aptenodytes patagonicus*, adult defending chick against Northern Giant Petrel / Noordelijke Reuzenstormvogel *Macronectes halli*, Crozet Islands, March 2004 (Hadoram Shirihai)





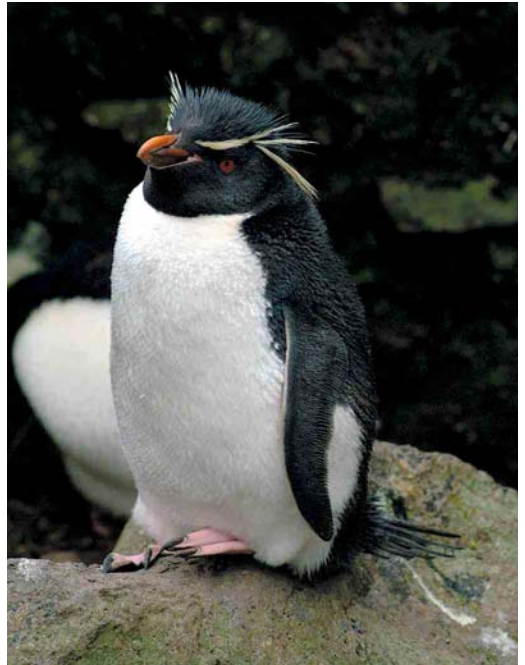
**107** Light-mantled Albatross / Roetkopalbatros *Phoebastria palpebrata*, off Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **108** Great-winged Petrel / Langvleugelstormvogel *Pterodroma macroptera*, off Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **109** Salvin's Prion / Salvins Prion *Pachyptila salvini*, off Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)







**110** Wandering Albatross / Grote Albatros *Diomedea exulans*, incubating, île de la Possession, Crozet Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*). In the background, MV *Marion Dufresne* is in full operation (with its helicopter). Note the open but protected decks which allow observing seabirds in most conditions. **111** White-chinned Petrel / Witkinstormvogel *Procellaria aequinoctialis*, off Crozet Island, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **112** Southern Rockhopper Penguin / Zuidelijke Rotspinguïn *Eudyptes chrysocome filholi*, Crozet Islands (*Crozet Base Collection, TAAF*)





113 Little Shearwater / Kleine Pijlstormvogel *Puffinus assimilis elegans*, Crozet Island, March 2004  
(Hadoram Shirihai)



114 Black-faced Sheathbill / Klein IJshoen *Chionis minor minor*, Crozet Island, March 2004  
(Hadoram Shirihai)

Yellow-nosed, Grey-headed, Black-browed and a few pairs of Salvin's Albatross (*T c salvini*) mostly breed on Île de l'Est, Île des Apôtres and Île des Pingouins. In Crozet, 19 species of petrel breed but most of the small burrowing species have been expelled from Île de la Possession and Îles aux Cochons because of the presence of cats and rats. However, several millions of pairs still breed on predator-free islands (Île de l'Est, Île des Pingouins, Îles des Apôtres). Around penguin rookeries, large numbers of Lesser Sheathbills *Chionis minor crozettensis*, Brown Skuas and the small and pale-eyed recently named subspecies of Kelp Gull *Larus dominicanus judithae* (Kerguelen Gull) (cf Jiguet 2002) can be found. Crozet Shags *P albigaster melanogenis*, Antarctic Terns *S vittata* and Kerguelen Terns *S virgata* always stay close to the shore, while Kerguelen (or Eaton's) Pintails *Anas eatoni* live in inland marshes. Sea mammals are also common on Crozet. While the population of Southern Elephant Seal *Mirounga leonina* is declining, those of Subantarctic Fur Seal *Arctocephalus tropicalis* and Antarctic Fur Seal *A gazella* are increasing. The coastal waters are inhabited by Killer Whales *Orcinus orca*.

Landing is only permitted on Île de la Possession; the other islands are reserves. When arriving in the Baie du Marin, in front of the base Alfred Faure, the *Marion Dufresne* is usually surrounded by many King Penguins. The surroundings of the base are teeming with wildlife. A 15-minute walk from the base leads to a King Penguin rookery of 30 000 pairs. Because of the lack of space in the archipelago, the 'harbour' of

the base is located within the rookery. When building the road and harbour, men created the space which was quickly colonized by the penguins. Close to the base is also a Wandering Albatross colony of 30 nests and cliffs with Light-mantled Albatrosses, Cape Petrels and Crozet Shags. All on-board are normally brought in by helicopter for one day in the Baie Américaine, famous for its Killer Whales hunting seals on the beach. This beach is an important breeding ground for Southern Elephant Seals in October-December but also holds non-breeding King Penguins and Gentoo Penguins and several nests of Wandering Albatross. Close to the cabin used by the scientists, a small village of sealers of the 19th century can be found, usually colonized by fur seals. A one-hour walk through the red mountain (Le Morne Rouge) leads to another King Penguin colony at La Petite Manchotière.

### Kerguelen

Kerguelen Islands are located at 48-49° S and 68-69° E. This huge archipelago, covering 700 000 ha (an area similar to Corsica, France) is the second largest in the Southern Ocean after the Falkland Islands. Kerguelen is composed of over 300 islands surrounding the main island, called 'la Grande Terre'. The coastline is extremely jagged by numerous fjords and bays and the total length exceeds 5000 km (similar to mainland France!). Geologists consider Kerguelen as the oldest oceanic island archipelago in the world. It was created 40 million years ago by ridge volcanism (like Iceland) but 20 million years ago, volcanism shifted into 'hot spot' volca-





115 Landscape around the Golfe du Morbihan, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)

116 Wandering Albatross / Grote Albatros *Diomedea exulans*, during sea storm with over 10 m high waves, between Crozet and Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)





**117** Glacier de la Mortadelle, Grande Terre, Kerguelen Islands, September 1997  
(Olivier Duriez)

**118** Gentoo Penguin / Ezelspinguin *Pygoscelis papua*, Ratmanoff Beach, Grande Terre, Kerguelen Islands,  
March 2004 (Olivier Duriez)







**119** Black-browed Albatross / Wenkbrauwalbatros *Thalassarche melanophrys*, off Kerguelen Islands, March 2004  
(Hadoram Shirihai)

**120** Black-browed Albatross / Wenkbrauwalbatros *Thalassarche melanophrys* (behind) and Grey-headed Albatross /  
Grijskopalbatros *T. chrysostoma* (front), off Kerguelen Islands, March 2004 (Hadoram Shirihai)





121 Grey Petrel / Bruine Stormvogel *Procellaria cinerea*, off Kerguelen Islands, March 2004  
(Hadoram Shirihai)

122 Grey-backed Storm-petrel / Grijsrugstormvogeltje *Garrodia nereis*, off Kerguelen Islands, March 2004  
(Hadoram Shirihai)







**123** Northern Giant Petrel / Noordelijke Reuzenstormvogel *Macronectes halli*, Kerguelen Islands, March 2004  
(Hadoram Shirihai)

**124** Grey-headed Albatross / Grijskopalbatros *Thalassarche chrysostoma*, off Kerguelen Islands, March 2004  
(Hadoram Shirihai)



nism (like Hawaii). This dual volcanic origin is unique in the world and explains the interest of geologists in these islands. This origin has also created a wide variety of landscapes: high mountains like Mt Ross (1850 m), huge cliffs up to 700 m on the southern coast, an ice sheet (Cook ice cap) and glaciers covering 10% of the mainland, deep fjords, hills and flat alluvial plains with numerous ponds of the Péninsule Courbet surrounded by black sandy beaches. The climate is subantarctic, although even colder and windier than Crozet because of the more southern latitude and lower sea temperatures, but the eastern part of the archipelago is drier and sunnier, benefiting of a 'warm' wind effect by the western mountain range. Discovered in 1772 by the French navigator Kerguelen-de-Trémarec and visited by captain Cook in 1776, the islands were mostly exploited in the 19th century by sealers and whalers, until 1929. A permanent scientific base, Port-aux-Français, was built in 1950 and with 60 people in winter and up to 100 in summer, it is the capital of TAAF. In addition to scientific activities, Kerguelen is a strategic locality for meteorological observations and for the CNES (French spatial agency) to control satellites. The 200 miles of exclusive economic zone around the archipelago represent an important fishing area.

Vegetation and fauna are very similar to those of Crozet but the impact of introduced plants and animals is more severe. Seven species of introduced mammals occur in Kerguelen. Rats and mice arrived with the whalers and sealers in the 19th century; the rats kill many chicks and adults of small burrowing petrels. Rabbits, introduced in 1874 by a British scientific expedition, colonized most of Grande Terre and several smaller islands. They devastated the native slow-growing plants like Kerguelen Cabbage and *Azorella selago*, favouring growth of monospecific meadows of *Acaena magellanica*. Two pairs of cats were released in 1951 at the French base to limit numbers of rats, mice and rabbits and, as a result, 10 000s of feral cats have now colonized most of the mainland. Their impact on petrel populations is disastrous and they survive the winter, when birds are at sea, by eating rabbits. Managed populations of sheep and Mouflon *Ovis ammon* occur on two islands of the Golfe du Morbihan, where European grass species have been introduced. Finally, Reindeer *Rangifer tarandus* feed on lichens in many areas of the mainland. Fortunately, the south-western part of the mainland (Péninsule Rallier du Batty) is still protected from

pests by glaciers, and the numerous islands offer refuges for native species. Rabbits and rats have been eradicated successfully on four islands of the Golfe du Morbihan to study the recolonization by plants, petrels and insects but these methods with poison cannot be applied at a larger scale on the mainland.

The key species of Kerguelen is Southern Elephant Seal. The archipelago houses the second largest population in the world, after South Georgia. More than 40 000 females give birth to pups each year along the Péninsule Courbet. In October, this 70 km-long beach is crowded with harems of this species. Numbers of Antarctic Fur Seals are currently recovering and they are also common along the Péninsule Courbet and in the north of the archipelago. Leopard Seal *Hydrurga leptonyx* is a regular Antarctic visitor, especially in winter. The shallow waters around the islands hold numerous Commerson's Dolphins *Cephalorhynchus commersonii*, elsewhere only encountered in Patagonia and the Falkland Islands. A few Minke *Balaenoptera acutorostrata*, Humpback and Southern Right Whales *Eubalaena australis* regularly visit the archipelago.

In Kerguelen, 36 species of bird breed, mainly seabirds. Among the four species of penguin, Macaroni Penguins are the most numerous. The King Penguin population, the third biggest in the world, is still increasing. Gentoo Penguins and Rockhopper Penguins are also widespread. Six species of albatross breed in Kerguelen but populations of the two subtropical species, Sooty Albatross and Indian Yellow-nosed Albatross, are anecdotal. The most numerous species is Grey-headed Albatross, only breeding in the Îles Nuageuses, followed by Light-mantled, scattered in the archipelago, Black-browed and Wandering Albatross. Nearly the same 19 species of petrel that breed in Crozet also breed in Kerguelen. However, only a few pairs of Southern Giant Petrel nest in the south-west of Kerguelen, while Northern Giant Petrel is common. Despite the heavy toll paid to the cats, burrowing petrels are still abundant in many islands off the mainland. A crepuscular view to the Royal Sound, where the Golfe du Morbihan opens to the ocean, can easily reveal huge numbers of petrels still breeding in this gulf. With several million pairs for each species, the most abundant are Blue Petrel, Antarctic Prion, Slender-billed Prion, South Georgia Diving Petrel and Common Diving Petrel. Cape, Kerguelen and Soft-plumaged Petrel are only abundant in the north of the archipela-



125-126 King Penguins / Koningspinguïns *Aptenodytes patagonicus*, Ratmanoff Beach, Grande Terre, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)







127 Black-browed Albatrosses / Wenkbrauwalbatrossen *Thalassarche melanophrys*, displaying in front of the 'Arche', Baie de l'Oiseau, Kerguelen Islands, 1997 (Olivier Duriez)

128 Soft-plumaged Petrel / Donsstormvogel *Pterodroma mollis*, off Kerguelen Islands, March 2004 (Hadoram Shirihai)







**129** Wandering Albatrosses / Grote Albatrossen *Diomedea exulans*, Ratmanoff Beach, Grande Terre, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **130** Gentoo Penguin / Ezelspinguïn *Pygoscelis papua*, Ratmanoff Beach, Grande Terre, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **131** Wandering Albatrosses / Grote Albatrossen *Diomedea exulans*, Grande Terre, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)





**132** Blue Petrel / Blauwe Stormvogel *Halobaena caerulea*, off Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)  
**133** White-headed Petrel / Witkopstormvogel *Pterodroma lessonii*, off Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **134** Kerguelen Tern / Kerguelenstern *Sterna virgata*, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*) **135** Kerguelen Shag / Kerguelenaalscholver *Phalacrocorax verrucosus*, Kerguelen Islands, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)

go, while Blue Petrel and Grey Petrel mostly inhabit the Golfe du Morbihan. Thanks to their larger size, Great-winged, White-headed and White-chinned Petrels can still breed on the mainland, in the presence of rats and cats. Black-faced Shearwaters *C m minor* and Brown Skuas are abundant around seabird colonies. On the rocky shores of Kerguelen, shearwaters are able to live also in territories without seabird colonies, foraging on marine invertebrates at low tide like waders. The endemic Kerguelen Shag *P verrucosus* as well as Kerguelen Pintail, Antarctic Tern and Kerguelen Tern are common throughout the archipelago.

As in Crozet, landing in Kerguelen is restricted to a few well-defined areas, mostly in Grande

Terre, and many islands free of introduced mammals are strictly protected. The base itself offers little interest for observers of wildlife, although many elephant seal pups or moulting adults frequent the central park in summer, and Kerguelen Shag and Kerguelen Gull can be seen in the harbour. A walk around the base allows observation of two shag colonies, a Gentoo Penguin rookery, Kerguelen Terns, Antarctic Terns and Kerguelen Pintails. Ratmanoff Beach is an amazing place packed with wildlife. Here is the biggest King Penguin rookery of the archipelago (and the third largest of the world) with more than 110 000 pairs covering c 2 km of beach. The same beach is also the meeting place for 1000s of elephant seal in spring. Antarctic Fur

Seals are common along the shore and Gentoo Penguins breed in many places. Giant Petrels, Brown Skuas and Kerguelen Gulls are abundant near the rookery. C 30 nests of Wandering Albatrosses are scattered in the area and a total of 300 pairs breed along the Péninsule Courbet. Large numbers of pintails and terns inhabit the inland of the Péninsule Courbet. Pointe Morne, the south-eastern tip of the Péninsule Courbet, also holds 40 nests of Wandering Albatross, c 50 pairs of Northern Giant Petrel and many fur seals. Many islands of the Golfe du Morbihan that are free of cats and rats, such as Mayes Island, are important breeding sites for 13 species of burrowing petrels. The eastern part of the Gulf is like a maze of bays, channels and fjords, islands, lakes and tabular mountains and houses the main historic site of the archipelago, the whaling station of Port Jeanne d'Arc. This whaling station, like its 'cousin', Grytviken in South Georgia in the southern Atlantic, was abandoned when whaling and sealing no longer was economical, and both were apparently left without much dismantling, therefore now just standing as 'ghost villages' with much equipment and disintegrating constructions around. The French authorities have now decided to preserve this historical site at Port Jeanne d'Arc and the restoration is in progress. Another historic site is Port-Couvreux, a French sheep farmer's settlement in the 1930s, located in the Golfe des Baleiniers.

The Golfe du Morbihan is surrounded by mountains like Mt Ross, Mt Crozier, and the characteristic, perfectly shaped volcano, 'le Pouce'. The south-eastern tip of Kerguelen is composed of high cliffs, holding many Macaroni Penguin rookeries, and 1300 pairs of Black-browed Albatross at Canyon des Sourcils Noirs. The protected Péninsule Rallier du Baty, at the south-western tip, is home to many penguin, albatross and petrel colonies. This part of the archipelago is dominated by the Cook ice cap (1100 m) and surrounding glaciers. The coastline of the far north of Kerguelen (Péninsule Loranchet) is extremely rugged with steep cliffs dissected by fjords. Dominated by the Table de l'Oiseau, the Baie de l'Oiseau with its broken arch (formerly 90 m high but now two 70-m pillars remain) is considered to be the gateway of the archipelago, and was described by many navigators. The Îles Nuageuses, in a completely native state, are strictly protected and hold the only mixed colony of Grey-headed Albatrosses and Black-browed Albatrosses, together with 50

pairs of Indian Yellow-nosed Albatrosses, and high numbers of burrowing petrels. This archipelago also supports high numbers of Antarctic Fur Seals.

### Amsterdam & St Paul

Amsterdam Island (37° S, 77° E) and St Paul Island (38° S, 77° E) lie in the subtropical zone of the Indian Ocean and are separated from each other by 80 km. With 55 km<sup>2</sup> and 7 km<sup>2</sup>, respectively, they are the smallest islands of TAAF. Amsterdam is a high volcanic dome (Mont de La Dives, 881 m), surrounded by high cliffs, especially the Entrecasteaux cliffs (Falaises d'Entrecasteaux) on the western side. St Paul is an old volcano of which the caldera is open to the sea. A permanent scientific base, Martin de Viviers, housing 20-30 people, was built in 1949 for meteorological purposes. The climate is oceanic, with average annual temperatures of 13° C but winds are strong and rainfall is high. However, there is a dry season in summer. Vegetation is denser and taller than in other subantarctic islands and shares many affinities with Tristan da Cunha in the southern Atlantic Ocean. It is mainly composed of tussock grass, sedge, mosses and ferns. Amsterdam hosts the only species of tree of TAAF, the *Phyllica* *Phyllica nitida* (which also occurs on Tristan da Cunha), once covering the whole island below 300 m like an impenetrable belt. However, Amsterdam suffered from the action of man through repeated burnings and introduction of mammals. In addition to the usual rats and mice, wild cows, released in 1871, damaged the vegetation and reduced the native trees to a tiny 'wood'. In 1989, a management plan was developed and the herd of 2000 animals was reduced to 500. Moreover, a fence was built to restrict the cows to the area near the base. In the area free of cows, 600 000 *Phyllicas* were planted and today, native vegetation is coming back. In St Paul, rabbits and rats had a strong impact on vegetation and burrowing petrels but the mammals were eradicated in 1997. Seabirds and vegetation are now recovering. The fauna also has strong affinities with Tristan da Cunha and is different from those of Kerguelen and Crozet. The key species is lobster, extremely abundant in these waters, and Subantarctic Fur Seals are present everywhere along the coastline. More than 40 000 seals breed on Amsterdam and over 400 on St Paul. A few Southern Elephant Seals also frequent the islands for moulting. Many cetaceans cruise near the islands, such as Fin *B physalus*, Humpback and





**136** General view of Amsterdam Island, with the Falaises d'Entrecasteaux on the left  
(TAAF Collection)

**137** Falaises d'Entrecasteaux, Amsterdam Island, 1995 (Dominique Filippi). These 700 m-high cliffs, covered with tussock grass, host the world's biggest colony of Yellow-nosed Albatross *Thalassarche chlororhynchos*.







138-139 Amsterdam Albatrosses / Amsterdameilandalbatrossen *Diomedea (exulans) amsterdamensis*, Amsterdam Plateau, Amsterdam Island, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)





**140-142** Amsterdam Albatross / Amsterdameilandalbatros *Diomedea (exulans) amsterdamensis*, Amsterdam Plateau, Amsterdam Island, March 2004 (*Hadoram Shirihi*)





**143** Shy Albatross / Tasmaanse Albatros *Thalassarche cauta* or White-capped Albatross / Aucklandalbatros *T. steadi*, off Amsterdam Island, March 2004 (*Hadoram Shirihai*)

**144** St Paul Island, 1995 (*Dominique Filippi*). A rookery of Northern Rockhopper Penguins / Noordelijke Rotspinguïns *Eudyptes chrysocome moseleyi* dominates the crater of this island.







**145** Flesh-footed Shearwater / Australische Grote Pijlstormvogel *Puffinus carneipes*, off St Paul Island, March 2004  
(Hadoram Shirihai)

**146** Indian Yellow-nosed Albatross / Indische Geelneusalbatros *Thalassarche chlororhynchos carteri*,  
off Amsterdam Island, March 2004 (Hadoram Shirihai)



Blue Whales *B musculus*, and Killer Whales often hunt seals close to the shore.

On Amsterdam and St Paul, eight and 15 bird species breed, respectively. Northern Rockhopper Penguin *E c moseleyi* is the only penguin taxon breeding in both islands, with 25 000 pairs reported on Amsterdam and 9000 on St Paul. Three species of albatross breed on Amsterdam, including one of the world's rarest taxa, the endemic Amsterdam Albatross (cf Ebels 2001). Since the creation of the fence that prevents disturbance by cows on the Plateau des Tourbières, the number of pairs has increased from 15 to 31 in 2002. However, the total population does not exceed 150 individuals and it is still considered as critically endangered. The most abundant albatross is Indian Yellow-nosed Albatross, with c 19 000 pairs breeding on the Falaises d'Entrecasteaux (20% of the world population) and a few pairs on St Paul. However, this population is declining at a rate of 7% per year, due to a disease that reduces chick survival. The third species is Sooty Albatross with 260 pairs. Petrels have been reduced by the introduction of mammals. On Amsterdam, a few pairs of Grey Petrel

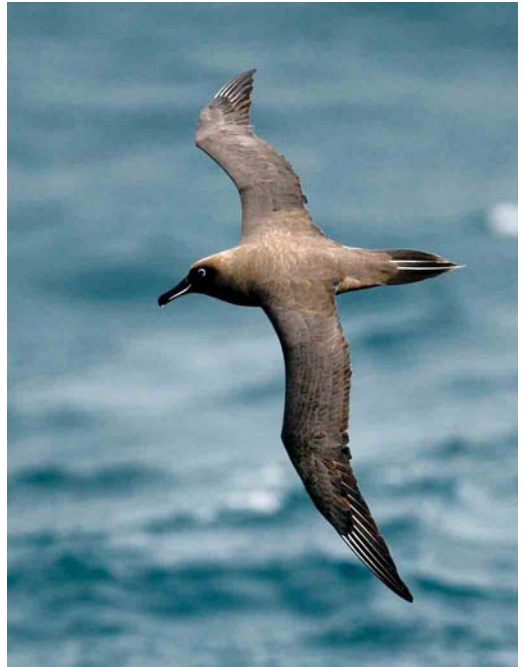
and Soft-plumaged Petrel still appear to breed on cliffs. On St Paul mainland, only a few dozen pairs of Flesh-footed Shearwater have persisted in the presence of rats. All the other species were concentrated on the Roche Quille, a small rock 200 m off St Paul, holding 150-200 pairs of the endemic St Paul's Prion, 50 pairs of Great-winged Petrel, 450 pairs of Flesh-footed Shearwater and a few pairs of Fairy Prion, Little Shearwater and White-bellied Storm-petrel. Since the eradication of rats on St Paul, St Paul's Prions and Great-winged Petrels have been found in burrows, auguring a recolonization of the island by burrowing petrels. One pair of Sooty Tern and 200 pairs of Antarctic Tern also breed on Roche Quille and a few pairs of Cape Gannet *Morus capensis* and Australasian Gannet *M serrator* nest on St Paul. Other breeding birds are Brown Skua and the non-native Common Waxbill *Estrilda astrild*, TAAF's only passerine with a population of c 50 pairs, after five introductions on Amsterdam in 1977-85.

On Amsterdam, the first sight of the visitor is the huge number of fur seals, everywhere on the shore and in the base. A one-hour walk from the

147 Northern Rockhopper Penguins / Noordelijke Rotspinguijn *Eudyptes chrysolome moseleyi*, St Paul Island (TAAF Collection)



148 Sooty Albatross / Zwarte Albatros *Phoebastria fusca*, off Amsterdam Island, March 2004 (Hadoram Shirihai)



base leads to the Phylica woodlands. Other walks to the Antonelli crater (200 m) and Venus craters (400 m) give nice views of the island and allow the observer to see characteristic plants changing with altitude. However, access to the Plateau des Tourbières, where the Amsterdam Albatrosses breed, is strictly forbidden to avoid disturbance and to protect the very fragile vegetation. Similarly, access to Falaises d'Entrecasteaux and the Indian Yellow-nosed Albatross colonies is reserved to scientists but stunning views of these 700 m-high cliffs can be obtained from a walkway created at the top of the cliffs. On St Paul, visitors can land by helicopter or boat in the main crater, open to the sea at one end, and are allowed to visit the ruins of a lobster factory, and to climb to the Rockhopper rookery to get wonderful views of the crater. Swimming with fur seals is permitted in the shallow waters of the crater.

### Ornithological research in TAAF

Kerguelen, Crozet and Amsterdam & St Paul form an ideal natural laboratory for fundamental and applied studies on ecology and behaviour of seabirds and sea mammals. Working in the TAAF area allows studies of a large number of animals that are not scared of man. The main research programme, initiated by Pierre Jouventin, is a long-term monitoring of bird and mammal populations. The general objective of the programme is to understand how climate changes affect marine ecosystems via top predators. Main penguin rookeries are counted by aerial photographs at regular intervals and three species of albatross and three species of seal are monitored every year at well-defined sites. The most important part of the programme is the ringing of all individuals in long-term monitoring of study colonies of 20 species of seabirds and Subantarctic Fur Seals in the three archipelagos. This database, begun in the 1960's for species like Wandering Albatross in Crozet, is one of the most extensive colony databases in the world. The successive recaptures and/or resightings of individuals in study colonies allow estimates of the demographic parameters (eg, survival, breeding frequency and breeding success, age at sexual maturity) of the population from one year to another, in relation to variations in oceanic parameters (eg, sea surface temperature, pack ice extent). Another important research topic is the adaptation of species and individuals to life at sea. French researchers were among the first to fit satellite transmitters on Wandering Albatrosses in 1990 to understand their ecology and behaviour at sea. Similarly, they were pioneers in the study of diving behaviour of penguins and seals with Time Depth Recorders and of their physiological adaptations to fasting when on land. Other research topics are orientation at sea, adaptation to find prey, feeding ecology and recognition of individuals by voice or

smell. These studies led to applied measures to protect the austral environment. For example, satellite telemetry helped researchers to discover why albatrosses were declining and to develop methods to reduce by-catches on fishing boats. The next step is the use of marine top predators as bio-indicators of the marine resources. For more information, one can visit the web sites of the French polar institute ([www.ifremer.fr/ifrtp/](http://www.ifremer.fr/ifrtp/)) and the laboratories CNRS-CEBC (seabirds and sea mammals ecology: [www.cebc.cnrs.fr/UK\\_taaf/uk\\_index.html](http://www.cebc.cnrs.fr/UK_taaf/uk_index.html)), CNRS-CEFE (behaviour and recognition: [www.cefe.cnrs-mop.fr/wwwecomp](http://www.cefe.cnrs-mop.fr/wwwecomp)) and CNRS-CEPE (penguin ecophysiology and behaviour: [www.cepe.c-strasbourg.fr](http://www.cepe.c-strasbourg.fr)).

### Travel information

With 120 m length and 25 m width, the *Marion Dufresne* is a large, rather stable boat that can host 110 passengers in addition to a crew of 30. Most of the passengers are the staff of the bases who are transported to or from the islands. Others are on mission on the boat or for a short visit to the bases. In addition, a maximum of 15 non-regular visitors are allowed. However, applicants for this tour must remember that the main goal of the round-trip is not tourism but supply of the bases and logistic operations. Indeed, non-regular visitors are mostly considered as 'guests' because TAAF likes to promote the scientific work and conservation activities. Limited space is given to some lucky people to come along to see the operations, the bases and especially the wildlife. In fact, the benefit to such persons on board is that they have good chances to explore wildlife and the various landscapes of the islands and the sea. Visitors are considered as an opportunity given by the French authority to promote these unknown islands (even in France) and to stimulate further research by keen naturalists.

Visitors are guided by a naturalist, generally a scientist (often ornithologist) who spends a year on one of the islands. A first particularity of the *Marion Dufresne* is the freedom of access for all passengers to every corner of the ship, which allows observers to profit of the best places for screening at sea, especially the prow, the bridge and the helicopter dropping-zone. The presence of a helicopter is the second particularity of this vessel, which allows visits to the natural sites in a manner less constrained by the weather conditions than if conventional zodiacs would have been used. Visitor life on board is scheduled by generous and excellent meals (beware of your fitness!), lectures by scientists or staff on board, or educational movies in the movie theatre, and spare time for reading or observing at sea.

Once near the islands, visitors are landing with a helicopter. In Crozet and on Amsterdam, visitors usually have lunch at the base or eat picnic elsewhere but must stay on the boat for the night. On St Paul, the boat usually stays only half a day. In Kerguelen, because the boat usually stays five days to a week, visitors can spend more time on land and sleep in cabins. Visitors are generally split into two groups: one is visiting Ratmanoff Beach, while the other is exploring the



Morbihan Gulf. An exchange by helicopter of the two groups is provided in the middle of the stay. The journey to Ratmanoff lasts five hours and is organized by tractor with an especially built trailer. Halfway, a stop-over at Pointe Morne of a few hours or one night can be organized. The trip in the Morbihan Gulf is performed by zodiac, which allows a great flexibility in the visits thanks to the quiet waters. Visitors spend a few nights in the cabins of Bras Laboureur and Anse de St Malo. The stay comprises hiking to appreciate the landscapes of the Plateau Central with a chance to find Reindeer and a visit to the Port Jeanne d'Arc station. Because of the harsh climate and nature activities, visitors must be in good health and able to walk on rocky ground.

More information can be obtained from the website [www.taaf.fr](http://www.taaf.fr) or by contacting Thierry Perillo, Territoire des Terres Australes et Antarctiques Françaises, rue Gabriel Dejean, 97410 Saint Pierre, France, telephone +33-(0)262967802, fax +33-(0)262967806, e-mail [taaf.com@wanadoo.fr](mailto:taaf.com@wanadoo.fr). Reservations can be made through agencies such as Mer et Voyage (c/o Explorator, 9 rue Notre Dame des Victoires, 75002 Paris, France, telephone +33-(0)149269444, fax +33-(0)142962939, e-mail [francoisedetailly@mer-et-voyages.com](mailto:francoisedetailly@mer-et-voyages.com), website [www.meretvoyages.com/mariond/index.php](http://www.meretvoyages.com/mariond/index.php)), and Grand Nord Grand Large (15, rue du Cardinal Lemoine, 75005 Paris, France, telephone +33-(0)140460514, fax +33-(0)143267320, website [www.gngl.com/gngl/fr/destina.htm](http://www.gngl.com/gngl/fr/destina.htm)). From La Réunion, prices are EUR 5500 for a double cabin on board and EUR 7000 for a single cabin.

### Acknowledgements

OD wishes to thank Thierry Perillo and Thierry Micol from TAAF that allowed him to guide the voyage in March-April 2004. During this voyage, OD benefited from the help of Claude Bachelard, Jean-Marie Jaguenaud, Sandra Blais and Bernard Lachenaye and the crew of the ship. OD also thanks Pierre Jouventin and the researchers of CNRS-CEBC who allowed him to spend one year in Kerguelen, Dominique Filippi for providing photographs, and his mates of the whole 47th mission to Kerguelen, especially Sophie Alary. HJ acknowledges his gratitude to Karolinska Institutet and its Department of Medical Biochemistry and Biophysics, allowing him to participate in these evolutionary studies. HS expresses his special thanks to Henri Weimerskirch and Thierry Micol (TAAF) for the co-operation regarding the study of the Amsterdam Albatross and also David Pinaud for commenting on an earlier draft of this paper, Pierre Thyrland and Sandra Blais for their help with the Amsterdam Albatross visit and Sandra Blais (as TAAF representative) elsewhere during the 2004 voyage.

### Samenvatting

VOGELS EN ANDERE FAUNA VAN DE FRANSE SUBANTARCTISCHE EILANDEN: CROZET, KERQUELEN EN AMSTERDAM & ST PAUL In de zuidelijke Indische Oceaan liggen enkele geïsoleerde subantarctische eilandengroepen die onder Frans bestuur vallen (Terres Australes et Antarctiques Françaises, TAAF). Het gaat om de Crozet-eilanden, Kerguelen en Amsterdameiland & St Paul (figuur 1). Deze eilanden worden enkele malen per jaar bevoorraad vanuit Réunion met het schip *Marion Dufresne*. Dit schip kan ook enkele passagiers vervoeren en doet ook dienst als oceanografisch onderzoekvaartuig. Dit artikel beschrijft voornamelijk de vogels die tijdens een trip van de *Marion Dufresne* langs Crozet, Kerguelen, Amsterdameiland & St Paul en weer terug naar Réunion kunnen worden waargenomen.

Olivier Duriez heeft op Kerguelen onderzoek verricht aan ecologie en gedrag van stormvogels en albatrossen. Hans Jornvall bezocht de eilanden in 2004 en Hadoram Shirihai in 1999 en 2004. HJ en HS inventariseerden in 2004 onder meer de broedpopulaties van Amsterdam-eilandalbatros *Diomedea (exulans) amsterdamensis*.

Een 'klassieke' trip met de *Marion Dufresne* duurt ongeveer een maand. De etappes van Réunion naar Crozet, Kerguelen en Amsterdameiland duren respectievelijk vier à vijf, twee en twee dagen en de stops op de verschillende eilandengroepen duren doorgaans twee tot vier dagen (op Kerguelen zes tot acht). De passagiers op het schip zijn geen 'toeristen' maar personeel van de verschillende onderzoeksstations en 'gasten' die op speciale uitnodiging van de autoriteiten de onderzoeks- en natuurbeschermingsactiviteiten kunnen bezichtigen en daarover worden geïnformeerd. Tevens is er beperkte ruimte voor personen die onderzoek willen doen aan zeevogels, andere fauna en flora.

De eilanden bieden een thuisbasis aan enkele van de rijkste zeevogelgemeenschappen ter wereld met maar liefst 45 broedvogelsoorten, waaronder vier soorten pinguïns en 30 soorten 'tubenoses' (waaronder acht soorten albatrossen).

Crozet is vooral beroemd om zijn pinguïn- en albatroskolonies en herbergt 's werelds grootste kolonie Koningspinguïns *Aptenodytes patagonicus* (meer dan 300 000 broedparen).

Kerguelen bestaat uit meer dan 300 eilandjes rond het hoofdeiland (Grande Terre). De kustlijnen zijn zeer grillig met talloze fjorden en baaien en de totale lengte ervan bedraagt meer dan 5000 km. Er broeden 36 soorten vogels (voornamelijk zeevogels) en het gebied herbergt de op een na grootste kolonie (na South Georgia) van Zuidelijke Zeeliffant *Mirounga leonina* met meer dan 40 000 vrouwtjes.

Op Amsterdameiland en St Paul broeden respectievelijk acht en 15 soorten vogels. Amsterdameiland is het meest bekend om de endemische Amsterdam-eilandalbatros. Door beschermingsmaatregelen tegen grazende koeien is het aantal broedparen gestegen van 15 tot 31 in 2002. De totale populatie omvat echter niet meer dan 150 individuen. De talrijkste albatros op Amsterdameiland is Indische Geelneusalbatros *Thalasarche chlororhynchos carteri* (19 000 broedparen).

## References

- Catard, A 2001. French Southern Territories. In: Fishpool, L D C & Evans, M I (editors), Important bird areas in Africa and associated islands – Priority sites for conservation, Cambridge, pp 337-347.
- Dickinson, E C (editor) 2003. The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world. Third edition, London.
- Ebels, E B 2001. Amsterdam and its albatross. *Dutch Birding* 23: 7-12.
- Jiguet, F 2002. Taxonomy of the Kelp Gull *Larus dominicanus* Lichtenstein, inferred from biometrics and wing pattern, including two undescribed subspecies. *Bull Br Ornithol Cl* 122: 50-71.
- Jouventin, P, Stahl, J-C & Weimerskirch, H 1988. La conservation des oiseaux des Terres Australes et Antarctiques Françaises. In: Thibault, J-C & Guyot, I (editors), *Livre rouge des oiseaux menacés des régions françaises d’Outre-Mer*, Cambridge, pp 225-251.
- Le Corre, M, Ghestemme, T, Salamolard, M & Couzi, F-X 2003. Rescue of the Mascarene Petrel, a critically endangered seabird of Réunion Island, Indian Ocean. *Condor* 105: 387-391.
- Micol, T & Jouventin, P 1995. The restoration of Amsterdam Island, South Indian Ocean, following control of feral cattle. *Biol Conserv* 73: 199-206.
- Shirihai, H 2002. The complete guide to Antarctic wildlife. The birds and marine mammals of the Antarctic continent and southern ocean. Degerby.
- Weimerskirch, H & Jouventin, P 1998. Changes in population sizes and demographic parameters of six albatross species breeding on the French sub-Antarctic islands. In: Robertson, G & Gales, R (editors), *Albatross biology and conservation*, Chipping Norton, pp 84-91.
- Weimerskirch, H, Zotier, R & Jouventin, P 1989. The avifauna of the Kerguelen Islands. *Emu* 89: 15-29.
- Worthy, T H & Jouventin, P 1999. The fossil avifauna of Amsterdam Island, Indian Ocean. In: Olson, S L (editor), *Avian paleontology at the close of the 20th century: proceedings of the 4th International Meeting of the Society of Avian Paleontology and Evolution*, Washington, DC, 4-7 June 1996, *Smiths Contrib Paleobiol* 89: 39-65.

Olivier Duriez, 9 Boulevard Saint Antoine, 12100 Millau, France (o.duriez@wanadoo.fr)

Hans Jornvall, Department of Medical Biochemistry and Biophysics, Karolinska Institutet, Stockholm, Sweden (Hans.Jornvall@mhb.ki.se)

Hadoram Shirihai, c/o Dutch Birding, Postbus 116, 2080 AA Santpoort-Zuid, Netherlands (editors@dutchbirding.nl)

APPENDIX 1 List of breeding bird and mammal species in the three island groups of the TAAF. A relative abundance index is given (ab = abundant; loc ab = locally abundant; co = common; unc = uncommon; ra = rare; acc = accidental) as well as a trend of population (↗ = increasing; → = stable; ↘ = decreasing). When available, approximate numbers of pairs are given in brackets (M = million) but they must be taken with caution because some estimates on remote islands are dating back to the 1980s. Note that the trends for the burrowing petrels are very difficult to estimate and some populations are flourishing while others are declining because of introduced predators. Seal population estimates refer to numbers of individuals, and, in Crozet, only concern Île de Possession.

Species	Crozet	Kerguelen	Amsterdam & St Paul
Kerguelen Pintail <i>Anas eatoni</i>	unc (<700) →	co (5000) →	
King Penguin <i>Aptenodytes patagonicus</i>	ab (680 000) ↗	ab (250 000) ↗	
Gentoo Penguin <i>Pygoscelis papua</i>	co (<17 000) →?	co (>25 000) →	
Southern Rockhopper Penguin <i>Eudyptes chrysocome filholi</i>	ab (264 000) →?	co (>65 000) →?	
Northern Rockhopper Penguin <i>E chrysocome moseleyi</i>			ab (34 000) →
Macaroni Penguin <i>E chrysolophus</i>	ab (<3.8 M) ↗	ab (>1.8 M) ↗	
Wandering Albatross <i>Diomedea exulans</i>	loc ab (2000) ↘	loc ab (1500) ↘	
Amsterdam Albatross <i>D (exulans) amsterdamensis</i>			ra (31) ↗
Sooty Albatross <i>Phoebastria fusca</i>	co (2700) →	ra (10) →	co (250) →
Light-mantled Albatross <i>P palpebrata</i>	co (2300) →	co (4000) →	
Indian Yellow-nosed Albatross <i>T chlororhynchos carteri</i>	loc ab (7000) ↘?	ra (50) →?	ab (19000) ↘
Grey-headed Albatross <i>T chrysostoma</i>	loc ab (5930) ↘?	loc ab (8000) ↘?	

Birds and wildlife of the French subantarctic islands: Crozet, Kerguelen and Amsterdam & St Paul

Black-browed Albatross <i>Thalassarche melanophrys</i>	loc ab (1000) ↘	loc ab (3000) ↘	
Salvin's Albatross <i>T cauta salvini</i>	ra (4) →?		
Southern Giant Petrel <i>Macronectes giganteus</i>	co (1000) ↘?	ra (5) ↘?	
Northern Giant Petrel <i>M halli</i>	co (1600) ↘?	co (<2000) ↘?	
Cape Petrel <i>Daption capense</i>	co (<300) →	co (<2000) →	
Blue Petrel <i>Halobaena caerulea</i>	loc ab (<200 000) ↘?	loc ab (<200 000) ↘?	
Salvin's Prion <i>Pachyptila salvini salvini</i>	loc ab (5 M) ↘?		
St Paul's Prion <i>P s macgillivrayi</i>			ra (<200) ↗
Antarctic Prion <i>P desolata</i>	ra (<200) →?	loc ab (<2 M) ↘?	
Slender-billed Prion <i>P belcheri</i>	ra (<50) →?	loc ab (<1 M) ↘?	
Fairy Prion <i>P turtur</i>	loc ab (<300 000) ↘?	ra (<2000) →?	
Kerguelen Petrel <i>Aphrodroma brevirostris</i>	loc ab (<100 000) ↘?	loc ab (<100 000) ↘?	
Great-winged Petrel <i>Pterodroma macroptera</i>	loc ab (<100 000) ↘?	loc ab (<200 000) ↘?	ra (50) ↗
White-headed Petrel <i>P lessonii</i>	loc ab (<10 000) ↘?	loc ab (<30 000) ↘?	
Soft-plumaged Petrel <i>P mollis</i>	loc ab (<100 000) ↘?	loc ab (>100 000) ↘?	ra (<50) →?
Grey Petrel <i>Procellaria cinerea</i>	co (<5000) →?	co (<20 000) →?	ra (<10) →?
White-chinned Petrel <i>P aequinoctialis</i>	co (<100 000) ↘	co (<60 000) ↘	
Little Shearwater <i>Puffinus assimilis</i>	unc →?		ra (>25) ↗?
Flesh-footed Shearwater <i>P carneipes</i>			unc (>500) ↗
Wilson's Storm-petrel <i>Oceanites oceanicus</i>	co (<100 000) →?	co (<800 000) →?	
Grey-backed Storm-petrel <i>Garrodia nereis</i>	unc (<1000) →?	unc (<2000) →?	
White-bellied Storm-petrel <i>Fregata grallaria</i>			unc (<100) →?
Black-bellied Storm-petrel <i>F tropica</i>	co (<10 000) →?	co (<10 000) →?	
South Georgia Diving Petrel <i>Pelecanoides georgicus</i>	loc ab (<2.5 M) →?	loc ab (<5 M) ↘?	
Common Diving Petrel <i>P urinatrix</i>	loc ab (<4M) ↘?	loc ab (3 M) ↘?	
Cape Gannet <i>Morus capensis</i>			acc (1-3)
Australasian Gannet <i>M serrator</i>			acc (1-3)
Crozet Shag <i>Phalacrocorax albiventer melanogenis</i>	co (830) →		
Kerguelen Shag <i>P verrucosus</i>		co (<12 000) →	
Black-faced Sheathbill <i>Chionis minor minor</i>		co (<5000) →	
Lesser Sheathbill <i>C m crozettensis</i>	co (<3000) →		
Brown Skua <i>Stercorarius antarctica lonnbergi</i>	co (900) →	co (<4000) →	unc (40) →
Kerguelen Gull <i>Larus dominicanus judithae</i>	co (800) →	co (<5000) →	
Antarctic Tern <i>Sterna vittata</i>	unc (100) →	co (2000) →	co (200) →
Kerguelen Tern <i>S virgata</i>	unc (150) →	co (2500) →	
Sooty Tern <i>S fuscata</i>			acc (1)
Common Waxbill <i>Estrilda astrild</i>			ra (50) →?
Antarctic Fur Seal <i>Arctocephalus gazella</i>	co (<500) ↗	co (>10 000) ↗	
Subantarctic Fur Seal <i>A tropicalis</i>	co (<500) ↗		ab (40 400) ↗
Southern Elephant Seal <i>Mirounga leonina</i>	co (<1000) ↘?	ab (>50 000) →	
Killer Whale <i>Orcinus orca</i>	unc (40) ↘		unc →?
Commerson's Dolphin <i>Cephalorhynchus commersonii</i>		co →?	



# Kleine Torenvalk bij Bergen in november 2000

Enno B Ebels & C S (Kees) Roselaar

Op 5 november 2000 vond een jongeman in de duinen bij Bergen, Noord-Holland, een verzwakte torenvalk *Falco* die hij naar het Vogelasiel Bergen in Bergen bracht. De (onbekende) vinder wilde de valk zelf verzorgen maar liet zich overtuigen dat dat beter in het vogelasiel kon gebeuren. Bij binnenkomst merkte Karina Oosterhuis van het vogelasiel al op dat het een erg klein exemplaar was. De vogel was broodmager, woog slechts 107 g en overleed na ongeveer een uur. Half november stuurde het vogelasiel een aantal dode torenvalken voor onderzoek naar Wouter van Gestel van het departement Dierwetenschappen van de Wageningen Universiteit. WvG determineerde de vogel als eerstejaars vrouwtje Kleine Torenvalk *F naumanni*. Hij lichtte Hans ter Haar in en op

diens advies werd de ingevroren vogel op 18 november 2000 samen met twee Torenvalken *F tinnunculus* getoond aan Wim Wiegant, toenmalig lid van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). WW bevestigde de determinatie en maakte een aantal foto's. De vogel werd als balg opgenomen in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam (ZMA). In het ZMA werden tijdens het prepareren geslacht en leeftijd bevestigd (van Gestel et al 2001). Op basis van de tekst en foto's in van Gestel et al (2001) werd het geval beoordeeld en aanvaard door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA; cf van der Vliet et al 2001). Het betreft het eerste geval voor Nederland.

149-150 Kleine Torenvalk / Lesser Kestrel *Falco naumanni*, eerstejaars vrouwtje (opgeraapt bij Bergen, Noord-Holland, op 5 november 2000), Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 18 december 2000  
(André J van Loon)





151 Kleine Torenvalk / Lesser Kestrel *Falco naumanni*, bovenvleugel van eerstejaars vrouwtje (opgeraapt bij Bergen, Noord-Holland, op 5 november 2000) (onder / below) en Torenvalk / Common Kestrel *F. tinnunculus*, bovenvleugel van adult vrouwtje (verzameld bij Den Hoorn, Texel, Noord-Holland, op 13 maart 1974), Zoologisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 1 maart 2005 (Ruud Altenburg). Let op het verschil in patroon op de duimvleugel, handdekveren en buitenste armdekveren / note difference in pattern of alula, primary coverts and outer secondary coverts.

### Beschrijving

De beschrijving is gebaseerd op onderzoek van de balg in het ZMA door Kees (C S) Roselaar en op foto's gemaakt door André van Loon op 18 december 2000 (cf Dutch Birding 23: 62, plaat 79-82, 2001) en door Ruud Altenburg op 28 februari en 1 maart 2005.

**GROOTTE & BOUW** Kleine slanke valk met lange vleugels. Vleugelpunt bij balg bijna tot aan staartpunt reikend (1 cm verschil), overlappend met donkere eindband van staart. P10 nauwelijks korter dan p9, ongeveer even lang als p8 en duidelijk langer dan p7.

**KOP** Kruin rossig kaneelbruin, zijkop crèmewit, geide met fijne zwarte streping van c 1 mm breed; geen duidelijke donkere oogstreep achter oog maar wel korte zwarte streep meteen onder oog en korte zwarte baardstreep. Kin en keel licht crème en ongetekend.

**BOVENDELEN** Schouder, mantel, rug, stuit en bovenstaartdekveren rossig kaneelbruin, zonder grijs, veren met zwarte anker-tekening; zijden van ankers c 2 mm breed, midden c 6 mm.

**ONDERDELEN** Borst en buik met crèmegele grondkleur en donkergrijze tot zwarte lengtstreping. Grondkleur

naar buik toe lichter wordend, anaalstreek vrijwel wit. Streping op borst en flank tamelijk breed maar naar beneden versmallend, op buik smal en onopvallend. Onderstaartdekveren crème wit met korte fijne zwarte schachtstreepjes.

**VLEUGEL** Dekveren rossig kaneelbruin, kleine en middelste dekveren met smalle zwarte anker-tekening (als op schouder), grote dekveren met donkere bandering. Handdekveren effen zwart met beige zoom, laatste versmallend naar buitenste dekveren. Handpennen zwart met beige rand; lichte rand smaller wordend naar buiten toe en ontbrekend op buitenste pennen. Armpennen zwart met van buiten naar binnen (naar lichaam toe) toenemende hoeveelheid rossige vlekking en brede vuilwitte tot lichtrossige zoom. Tertiaals rossig kaneelbruin met zwarte dwarsbandering. Onderzijde van slagpennen met lichtgrijze grondkleur en donkere dwarsbandering, top van buitenste handpennen egaal donkergrijs. Ondervleugelde dekveren crème wit met onregelmatige zwarte vlekking, dichter open naar oksel toe.

**STAART** Bovenstaart rossig kaneelbruin zonder spoor van grijs. Zeven smalle banden zichtbaar buiten bovenstaartdekveren, elk 3-4 mm breed, daarbuiten brede zwarte eindband van c 12 mm breed. Onderstaart bleek bruin-grijs met donkergrijze dwarsbandering.



**152** Kleine Torenvalk / Lesser Kestrel *Falco naumanni*, detail van vleugel van eerstejaars vrouwtje (opgeraapt bij Bergen, Noord-Holland, op 5 november 2000), Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 1 maart 2005 (*Ruud Altenburg*). Let op de ongeklekte zwarte handdekveren / note unmarked black primary coverts. **153** Kleine Torenvalk / Lesser Kestrel *Falco naumanni*, tenen en nagels van eerstejaars vrouwtje (opgeraapt bij Bergen, Noord-Holland, op 5 november 2000), Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 28 februari 2005 (*Ruud Altenburg*). Let op de overwegend lichte nagels (bij balgen kunnen de nagels iets donkerder worden dan bij levende vogels) / note largely pale claws (claws may become slightly darker in specimens than in live birds).







154 Torenvalk / Common Kestrel *Falco tinnunculus*, detail van bovenvleugel van adult vrouwtje (verzameld bij Den Hoorn, Texel, Noord-Holland, op 13 maart 1974), Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 1 maart 2005 (Ruud Altenburg).

155 Torenvalk / Common Kestrel *Falco tinnunculus*, tenen en nagels van adult mannetje (verzameld op 2 december 1969 bij Rhenen, Utrecht) Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA), Noord-Holland, 28 februari 2005 (Ruud Altenburg). Let op de donkere nagels / note dark claws.



TABEL 1 Maten (gemiddelde, standaarddeviatie, steekproefgrootte en spreiding; in mm en g) van vrouwtjes Kleine Torenvalk *Falco naumanni* en vrouwtjes Torenvalk *F tinnunculus tinnunculus* in ZMA en Nationaal Natuurhistorisch Museum/Naturalis (NNM), Leiden, vergeleken met vogel van Bergen, Noord-Holland, verzameld op 5 november 2000. Kleine Torenvalken afkomstig uit Griekenland, Italië, Tunesië, Turkije, zuidelijk Europees Rusland en oostelijk en zuidelijk Afrika; Torenvalken willekeurige steekproef uit volgroeide Nederlandse exemplaren / Measurements (average, standard deviation, sample size and range; in mm and g) of females Lesser Kestrel *Falco naumanni* and females Common Kestrel *F tinnunculus tinnunculus* at ZMA and NNM, compared with Lesser Kestrel collected at Bergen, Noord-Holland, the Netherlands, on 5 November 2000 (centre). Lesser Kestrels from Greece, Italy, Tunisia, Turkey, southern European Russia and eastern and southern Africa; Common Kestrels random sample of full-grown birds collected in the Netherlands

	Kleine Torenvalk / Lesser Kestrel	vogel van Bergen	Torenvalk / Common Kestrel
vleugel / wing	236.2 (9.30; 22)	220-252	238
staart / tail	146.9 (6.18; 22)	137-159	147
langste tot kortste staartpen / t1 to t6	25.0 (3.64; 19)	19-30	20
snavel tot washuid / bill to cere	13.6 (0.67; 22)	12.5-15.0	12.5
tarsus / tarsus	32.0 (1.06; 20)	30.3-33.7	33.5
p10 tot langste handpen (p9) / p10 to p9	9.3 (2.83; 22)	4-15	7
p8 tot langste handpen / p8 to p9	7.3 (2.21; 22)	5-12	8
p7 tot langste handpen / p7 to p9	20.9 (3.53; 22)	17-28	22
p1 tot langste handpen / p1 to p9	114.4 (5.18; 22)	106-123	111
kam borstbeen / crest on sternum	–	–	33
gewicht uitgeputte vrouwtjes (najaar) in ZMA / weight of exhausted autumn females in ZMA	–	–	107

NAAKTE DELEN Oogkleur donkerbruin. Snavel grijs, donkerder wordend naar punt toe, met gele washuid. Poot geel. Alle nagels bleek hoornkleurig.  
BIOMETRIE Zie tabel 1.

### Determinatie

De brede lichte randen aan de binnenste handpennen en grote handdekveren en de gestreepte in plaats van meer gevlekte onderdelen duiden op een eerstejaars vogel; de afwezigheid van enig grijs op staart, bovenstaartdekveren en stuit duidt op een vrouwtje.

De determinatie van Kleine Torenvalk en Torenvalk wordt uitgebreid besproken in Clark (1996), Forsman (1999), Corso (2001) en Ferguson-Lees & Christie (2001). Het onderscheiden van beide soorten in andere kleden dan adult mannetje is gecompliceerd maar desondanks in het veld in veel gevallen mogelijk. Er is sprake van gemiddelde verschillen met Torenvalk in de koptekening, in de breedte van de anker-tekening op mantel, schouder, rug, stuit en kleine en middelste vleugeldekveren (alleen bruikbaar in vergelijking met nominaat Torenvalk *F t tinnunculus*), in de vorm van de streping van de borst (alleen bruikbaar als zekere juveniele van beide soorten vergeleken worden), en (in zit) de

afstand tussen staartpunt en vleugelpunt. Deze vier verschillen tonen echter enige overlap tussen beide soorten. Wanneer de waarnemingsomstandigheden het toelaten dient men vooral te letten op de kleur van de handdekveren en duimvleugel en op de onderlinge verhoudingen in lengte van de buitenste handpennen, en verder – bij waarneming van korte afstand – op de kleur van de nagels van de tenen. De afronding van de staart, bij volwassen mannetjes vaak een kenmerkend verschil (verschil tussen t1 en t6 relatief groot in Kleine Torenvalk), geldt niet als determinatiekenmerk voor vrouwtjes omdat de overlap met Torenvalk aanzienlijk is (zie tabel 1), ook relatief. Bij vrouwtje Kleine Torenvalk bedraagt de afronding 16-21% van de staartlengte, bij vrouwtje Torenvalk 12-21%.

De belangrijkste kenmerken om de vogel van Bergen als Kleine Torenvalk te determineren zijn: 1 Afmetingen en vleugelformule (zie tabel 1). Vleugellengte en staartlengte overlappen in geringe mate tussen Kleine Torenvalk en Torenvalk en zijn niet altijd onderscheidend maar het verschil in tarsuslengte en afstand van p9 tot p10 en van p8 tot p10 is groot en toont geen overlap. De overlap in snavellengte tussen beide soorten is groot, evenals de afstand van p7 tot p9 en van p1

tot p9. De vogel van Bergen komt wat betreft vleugel-, staart- en tarsuslengte goed overeen met de vrouwtjes Kleine Torenvalk uit tabel 1; de snavel is nog wat korter dan de maten uit de tabel en is daarom waarschijnlijk nog niet geheel volgroeid (in tegenstelling tot de tarsus, die bij of zeer kort na het uitvliegen is volgroeid, is de snavel vaak het laatst volgroeid; alle veerpartijen waren volgroeid). Een goed kenmerk voor determinatie van vrouwtjes en volgroeide jonge vogels, ook in het veld, is de vleugel formule: Kleine Torenvalk heeft een anders gevormde vleugelpunt, waarbij p10 even lang is als p8 en waarbij de langste handpen (p9) slechts weinig (c 9 mm) voorbij p8 en p10 steekt. Bij Torenvalk is p10 ongeveer even lang als p7; p8 en p9 (dus twee pennen) zijn bijna van gelijke lengte en steken aanzienlijk (c 20 mm) voorbij p7 en p10.

**2** De handdekveren, duimvleugel en buitenste grote armdekveren van de vogel van Bergen en van 14 ter vergelijking onderzochte Kleine Torenvalken in hun eerste kalenderjaar of eerste helft van hun tweede kalenderjaar zijn uniform zwart, afgezien van een lichte zoom langs de top in verskleed (plaat 151-152). Bij adulte vrouwtjes Kleine Torenvalken zijn deze veren ook zwart maar de handdekveren vertonen bij vier van de negen onderzochte exemplaren een kleine rossige ronde vlek op het midden van de buitenvlag; deze vlekken vormen samen een enkele smalle onderbroken band over de dekveren. De juveniele en adulte vrouwtjes van de onderzochte Torenvalken uit Nederland hebben meer en grotere rossige vlekken op de buitenvlag van deze veren die samen twee of drie brede banden op de handdekveren vormen (plaat 151, 154). Bij Kleine Torenvalk wordt het grotendeels zwarte aanzicht van de distale helft van de vleugel nog benadrukt omdat het lichte vlekpatroon op de binnenvlag van de handpennen van boven niet te zien is. Dit is vaak wel het geval bij Torenvalk. Een probleem bij het gebruik van dit kenmerk vormen mannetjes Torenvalk. Bij adulte mannetjes zijn de grote handpendekveren en de gehele duimvleugel ook effen zwart maar hun kleed is verder goed herkenbaar. Bij jonge mannetjes heeft ongeveer eenderde van de onderzochte exemplaren ook ongevlekte dekveren en een ongevlekte duimvleugel zodat ze wat dit kenmerk betreft lijken op juveniele Kleine Torenvalken. Ongeveer eenderde van de jonge mannetjes Torenvalk heeft een enkele onderbroken band op de handdekveren zodat ze lijken op sommige adulte vrouwtjes Kleine Torenvalk en eenderde heeft twee of drie banden en deze lijken dus op vrouwtje Torenvalk en niet

op Kleine. **3** De teennagels van Kleine Torenvalk zijn bleek hoornkleurig tot wit, ook bij de vogel van Bergen; bij Torenvalk zijn ze zwart alhoewel er meldingen zijn van Torenvalken met (enkele) lichte nagels (cf de Schipper 2001) (plaat 153, 155). **4** De zwarte streep op de borstveren van de vogel van Bergen en van andere juveniele Kleine Torenvalken wordt geleidelijk smaller naar de veertop toe; bij juveniele Torenvalken eindigt de streep in een verbrede driehoek of 'blob' op de veertop. Dit kenmerk geldt niet voor volwassen vrouwtjes, die bij beide soorten een verbrede 'blob' op de veerpunt hebben. **5** De donkere streping op kruin en zijkop van Kleine Torenvalk is c 1 mm breed, bij Torenvalk c 2 mm; bij Torenvalk neigt de bredere streping achter het oog samen te vloeien tot een donkere achteroogstreep; bij Kleine Torenvalk is dit zelden het geval. De korte zwarte streep meteen voor en onder het oog en de korte zwarte baardstreep zijn bij Kleine Torenvalk ook smaller dan bij Torenvalk of vrijwel afwezig; bij de vogel van Bergen is deze streping voor een Kleine Torenvalk relatief zwaar. **6** De donkere anker-tekening op de veren van mantel, schouder, rug, stuit en kleine en middelste bovenvleugeldeveren is 4-7 mm breed in het midden van de veer en c 2 mm aan de zijkant; bij de nominaatvorm van Torenvalk zijn deze maten respectievelijk 7-10 mm en 3-5 mm. **7** De tekening van de ondervleugel met egaal donkergrijze handpentoppen past beter op Kleine Torenvalk dan bij Torenvalk, waarbij de handpentoppen meer gebandeerd zijn. Het kenmerk van de lichtere en minder getekende ondervleugel van Kleine Torenvalk in vergelijking met Torenvalk is in juveniel kleed vaak niet van toepassing.

### **Verspreiding en voorkomen**

Kleine Torenvalken broeden in de landen rondom de Middellandse Zee en in grote delen van Centraal-Azië oostelijk tot in China. De belangrijkste broedgebieden liggen van west naar oost in Spanje, Griekenland, Turkije, zuidelijk Kazachstan (5000-8000 paren), Mongolië (enkele 1000-en paren) en Noordwest-China (noordelijk Xinjiang en Binnen-Mongolië, enkele 1000-en paren) (Parr et al 2000, Stattersfield & Capper 2000, Ferguson-Lees & Christie 2001). De meeste overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara, vooral in oostelijk en zuidelijk Afrika; enkele exemplaren blijven in de winter aan de noordzijde van de Middellandse Zee of op eilanden in de Middellandse Zee (zoals Sicilië, Italië). Vogels verlaten de broedgebieden van eind juli tot midden september en keren terug van eind februari



TABEL 2 Gevallen van Kleine Torenvalk *Falco naumanni* in West-Europa / records of Lesser Kestrel *Falco naumanni* in western Europe (gebaseerd op / based on Glutz von Blotzheim et al 1971, Busching et al 1990, Deutsche Seltenheitenkommission 1998, 2000, Evans 1994, Jännes et al 1990); Jochen Dierschke in litt; Annika Forsten in litt; www.wpbirds.com)

**België** (1)

18 oktober 1964, Retie, Antwerpen, vrouwtje of juveniel, verzameld

**Brittannië** (17)

midden november 1867, Green Hammerton, North Yorkshire, Engeland, tweedejaars mannetje, verzameld

mei 1877, Buckland, Dover, Kent, Engeland, verzameld

3 maart 1891, Tresco, Scilly, Engeland, adult mannetje, verzameld

12 april 1892, Thirsk, North Yorkshire, Engeland, mannetje, verzameld

25 november 1895, Carisbrooke, Isle of Wight, Engeland, mannetje, verzameld

25 oktober 1897, Boyndlie, Aberdeenshire, Schotland, vrouwtje, verzameld

voor 1901, Chat Moss, Manchester, Lancashire, Engeland, verzameld

11 april 1903, Shorewell, Isle of Wight, Engeland, vrouwtje, verzameld

14 oktober 1909, Spurn, East Yorkshire, Engeland, onvolwassen mannetje, verzameld

24 februari 1926, Scilly, Engeland

30 mei 1968, St Ives, Cornwall, Engeland, eerste-zomer mannetje

31 juli tot 3 augustus 1974, Rainham Marsh, Essex, Engeland

4 juni 1979, Fairburn Ings, West Yorkshire, Engeland, mannetje

23 juni 1987, Fair Isle, Shetland, Schotland, mannetje

20 april 1989, Dover, Kent, Engeland, mannetje, verzameld

31 mei 1992, Hampstead Heath, Greater London, Engeland, mannetje

13-26 mei 2002, St Mary's, Scilly, Engeland, eerste-zomer mannetje (Flood 2002)

De laatste vogel droeg een metalen ring aan de rechter poot en was waarschijnlijk afkomstig uit Noordoost-Spanje (Flood 2002).

**Denemarken** (8)

20 november 1944, Hjertebjerg, Østfyn, Fyn, eerstejaars mannetje

5 juni 1945, Sønder Højrup, Ringe, Fyn, adult vrouwtje

midden oktober 1956, Vang, Bornholm, eerstejaars mannetje

11 mei 1981, Rubjerg Knude, Nordjylland, adult mannetje

20 september 1986, Gedser marinestation, Lolland-Falster, tweede-kalenderjaar mannetje

10 juli 1996, Flyvestation Skrydstrup, Vojens, Sønderjylland, vrouwtje, verzameld

16 oktober 1997, Klydesøen, Amager, Sjælland, adult mannetje

30 juli 1999, Magleby, Langeland, Fyn, adult mannetje

**Duitsland** (2 recente gevallen; 65+ oudere meldingen)

*Recente gevallen*

12 augustus 1996, Helgoland, Schleswig-Holstein, adult mannetje

1 juli 1997, Randowbruch, Kreis Uckermark, Brandenburg, adult mannetje

Uit de periode 2000-03 zijn vier meldingen bekend die echter nog niet zijn aanvaard.

*Oudere meldingen*

1818, Karlsruhe, Baden-Württemberg, juveniel, verzameld; april 1821, Halle an der Saale, Sachsen-Anhalt, verzameld; voor 1837, Nerding, Anklam, Brandenburg; voor 1837, Rostock, Mecklenburg-Vorpommern; mei 1840, Möhrendorf/Erlangen, Bayern, mannetje; 30 april 1845, Hanau, Hessen, twee mannetjes, verzameld; mei 1848, Brucker Lache/Erlangen, Bayern, mannetje; voor 1850, Lödderitz, Magdeburg, Sachsen-Anhalt, adult mannetje; voor 1850, Zerbst, Magdeburg, Sachsen-Anhalt, adult mannetje; 1861, Forstamt Heroldsberg, Bayern, vier (twee broedparen); voor 1871, mannetje, verzameld, Tegel, Berlin; 30 augustus 1884, Wurzen, Sachsen, vrouwtje, verzameld; april 1891, Schwabmünchen, Bayern, tweede-kalenderjaar mannetje; 10 september 1892, Güsten, Sachsen-Anhalt; 14 september 1892, Hohenerleben, Sachsen-Anhalt (waarschijnlijk zelfde vogel als op 10 september); september 1894, Erlangen, Bayern, vrouwtje; augustus 1896, Zienken, Kreis Müllheim, Baden-Württemberg; 7 mei 1897, Mühldorf am Inn, Bayern, vrouwtje; 1896 of 1897, Schleißheim, Bayern (broedpaar); voor 1898, Hessischen Ried, Hessen, verzameld; 26 april 1899, Bayern; begin mei 1898, Dießen, Bayern, mannetje; voor 1900, Baden-Württemberg (drie); eind mei 1900, München-Giesing, Bayern, mannetje; 1 mei 1901, Dachau, Bayern, mannetje; 4 mei 1902, Allach/München, Bayern, mannetje en vrouwtje verzameld (vrouwtje met ei in oviduct); 12 april 1904, Füssen, Bayern, adult vrouwtje; 14 september 1904, Endorf, Bayern, adult vrouwtje; 1905, Grünstadt, Bayern, vrouwtje; zomer 1906, Laufamholz Nürnberg, Bayern, broedpaar; 12 mei 1907, Güstrow/Lalendorf, Schwerin, Mecklenburg-Vorpommern, tweedejaars mannetje, verzameld; begin mei 1908, Romanthal, Dießen, Bayern, mannetje; 18 april 1910, Schleißheim, Bayern, mannetje, verzameld; 1911, Rohhof, Kreis Sonneberg, Thüringen; voor 1926, Deggendorf, Bayern; voor 1927, Metten, Bayern (drie); 1927, Dingsleben, Kreis Hildburghausen, Thüringen (twee); september 1929, Bortfeld, Braunschweig, Niedersachsen, verzameld; 1 september 1932 of 1933, Lengede, Kreis Peine, Niedersachsen, adult mannetje; 13 oktober 1935, Wümmewiesen, Brandenburg, mannetje; 27 maart 1937, Thundorfer Weiher/Holzhaus, Bayern, adult mannetje; 1 september 1947, Leitershofen/Augsburg, Bayern, adult mannetje; 25 augustus 1952,

Wehringen, Bayern; 8 april 1955, Kreuznach, Hessen, mannetje; 7 juni 1955, Dießen/ Ammersee, Bayern, mannetje; 21 mei 1964, Leipheimer Ried, Bayern, adult mannetje; 26 mei 1964, Lödderitzer Forst, Sachsen-Anhalt, mannetje; september 1964, Owen, Kreis Nürtingen, Baden-Württemberg, mannetje, vondst; 5 mei 1968, Repzin, Kreis Parchim, Schwerin, Mecklenburg-Vorpommern, onvolwassen, ringvondst (geringd op 18 juni 1967 in Steiermark, Oostenrijk); 1 mei 1970, Achalm, Reutlingen, Baden-Württemberg, mannetje; 8 augustus 1970, Bad Berka, Weimar, Thüringen, mannetje; 12 augustus 1978, Hoher Brenden/ Mittenwald, Bayern, adult mannetje; 3 juni 1983, NSG Roßweiher, Baden-Württemberg, adult mannetje. Van Helgoland, Schleswig-Holstein, zijn drie meldingen uit de 19e eeuw bekend maar bij geen van deze meldingen (mannetje verzameld tussen 1837 en 1839, juveniel in 1839 of 1840 en ongedateerd mannetje) is een balg bewaard gebleven.

Van bovenstaande waarnemingen kan waarschijnlijk een aanzienlijk aantal vanwege het ontbreken van maand en/of jaartal en/of vanwege onvolledige documentatie bij een beoordeling volgens moderne maatstaven de toets der kritiek niet doorstaan.

#### **Finland (3)**

8 juni 1989, Siuntio Kokkila, adult  
15 oktober 1999, Enontekiö Hetta, eerstejaars vrouwtje  
7-23 juli 2004, Varsinais-Suomi, eerste-zomer mannetje  
De vogel van 2004 bevond zich in niet vrij toegankelijk gebied en werd pas later bekendgemaakt (cf Birding World 18: 24, 2005); het geval is op basis van video-opnamen aanvaard.

#### **Ierland (1)**

begin november 1890 tot 17 februari 1891, Shankill, Dublin, adult mannetje, geschoten  
Dit is het enige bekende overwinteringsgeval buiten het Mediterrane gebied.

#### **Liechtenstein (1)**

26 augustus 1952, Vaduz, mannetje

#### **Nederland (1)**

5 november 2000, Bergen, Noord-Holland, eerstejaars vrouwtje, verzameld

#### **Zweden (11)**

10-11 september 1955, Falsterbo, Skåne, adult mannetje  
10 juli 1960, Munktorp, Västmanland, adult mannetje  
11 en 21 mei 1961, Ottenby, Öland, adult mannetje  
30 mei 1968, Föckärla, Blekinge, adult mannetje  
4-8 augustus 1979, Torhamns udde, Blekinge, subadult mannetje  
3 juni 1981, Gösöslunda, Öland, adult mannetje  
21 mei 1984, Stenåsa, Öland, adult mannetje  
25 mei 1997, Lidhemsjön, Småland, adult mannetje  
1-16 oktober 1997, Hinsekind, Värnamo, Småland, eerstejaars mannetje  
10 mei 1998, Ramsjön, Västmanland, tweedejaars  
10 en 17 juni 2000, Ravlunda skjutfält, Skåne, en 25 juni 2000, Vombs vattenverk, Skåne, tweedejaars mannetje

en begin maart tot begin mei. De soort gaat wereldwijd in aantal achteruit – hoewel op enkele plaatsen sprake is van stabiele of zelfs lokaal toenemende populaties – en met name populaties in het noordelijke deel van het verspreidingsgebied in Europa en Azië zijn verdwenen of sterk in aantal achteruit gegaan (Ferguson-Lees & Christie 2001). De wereldpopulatie werd eind 20e eeuw geschat op 50 000 tot 60 000 exemplaren (Stattersfield & Capper 2000). In 1982 was de geschatte populatie vele malen hoger: 650 000 tot 800 000 broedparen, dus enkele miljoenen exemplaren (Cade 1982). De achteruitgang hangt waarschijnlijk samen met het verdwijnen van grote insecten door gebruik van pesticiden en door intensiever gebruik van landbouwgrond, en verder met ontbossing, verstedelijking en vernietiging van broedlocaties. De meest noordelijke broedgevallen zijn bekend uit Bulgarije, Hongarije (laatst in 1966), Polen (uitgestorven), Oostenrijk (provincies Kärnten en Steiermark), Slowakije (uitgestorven) en mogelijk Zuid-Duitsland en

Zwitserland (Glutz von Blotzheim et al 1971, Cheylan 1991, Iankov et al 1994, Zollinger & Hagemeyer 1994). In Midden- en Noordwest-Europa is de soort als dwaalgast vastgesteld in België (1), Brittannië (17, na revisie van alle gevallen), Denemarken (8), Duitsland (2 recente gevallen, 65+ oude gevallen en/of meldingen), Finland (3), Ierland (1), Liechtenstein (1) en Zweden (11). In tabel 2 worden alle gevallen in deze landen met plaats en datum vermeld.

Kleine Torenavalk is een monotypische soort; door het ontbreken van geografische verschillen in verenkleed en/of biometrie bestaat er geen duidelijk beeld van de geografische herkomst van dwaalgasten in Noordwest-Europa.

#### **Dankzegging**

Wij bedanken Ruud Altenburg, Jochen Dierschke, Annika Forsten, Steve Gantlett en André van Loon voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit artikel.

## Summary

LESSER KESTREL NEAR BERGEN IN NOVEMBER 2000 On 5 November 2000, a weakened first-year female Lesser Kestrel *Falco naumanni* was picked up and taken into care at Bergen, Noord-Holland, the Netherlands. The bird soon died and was added to the collection of the Zoological Museum at Amsterdam (ZMA), Noord-Holland. It was identified based on measurements compared with Common Kestrel *F. tinnunculus*, including wing formula (see table 1), supported by plumage characters of **1** head streaking; **2** pattern of primary coverts, alula and outer secondary coverts; **3** pattern of dark markings on the underparts, upperwing and underwing; and **4** the pale coloration of the claws.

This is the first record for the Netherlands. Other records in central and north-western Europe are from Belgium (1), Britain (17, after revision), Denmark (8), Finland (3), Germany (2 recent records, 65+ old reports), Ireland (1), Liechtenstein (1) and Sweden (11) (see table 2).

## Verwijzingen

- Busching, W-D, Kolbe, U & Neumann, J 1990. Der Rötelfalke in der DDR. Falke 37: 24-29.
- Cade, T J 1982. The falcons of the world. Londen.
- Cheylan, G 1991. Le Faucon crécerellette *Falco naumanni* en France: statut actuel et régression. Faune de Provence 12: 45-49.
- Clark, W S 1996. Die Unterscheidung des Rötelfalken *Falco naumanni* vom Turmfalken *F. tinnunculus* (mit Bemerkungen zum Buntfalken *F. sparverius*). Limicola 10: 57-78.
- Corso, A 2001. Notes on the moult and plumages of Lesser Kestrel. Br Birds 94: 409-418.
- Deutsche Seltenheitenkommission – Dokumentationsstelle für seltene Vogelarten 1998, 2000. Seltene Vogelarten in Deutschland 1996; 1997. Limicola 12: 161-227; 14: 273-340.

Enno B Ebels, Joseph Haydnlaan 4, 3533 AE Utrecht, Netherlands (ebels@wxs.nl)  
C S (Kees) Roselaar, Zoölogisch Museum Amsterdam, Postbus 94766,  
1090 GT Amsterdam, Nederland (roselaar@science.uva.nl)

## At-sea photographic record of Magenta Petrel

Magenta Petrel *Pterodroma magentae* is one of the world's rarest seabirds, with the total population recently estimated at only 100-150 individuals (Taylor 2000). It remained unknown from 1867, when the type specimen was collected at sea in the east-central subtropical Pacific (Giglioli & Salvadori 1869), to its discovery in the 1970s as a breeding bird on New Zealand's main Chatham Island, where it is known as the Taiko. A full account of the remarkable rediscovery was published by Crockett (1994). The

- Evans, L G R 1994. Rare birds in Britain 1800-1990. Little Chalfont.
- Ferguson-Lees, J & Christie, D A 2001. Raptors of the world. Londen.
- Flood, B 2002. The Lesser Kestrel on the Isles of Scilly. Birding World 15: 201-208.
- Forsman, D 1999. The raptors of Europe and the Middle East: a handbook of field identification. Londen.
- van Gestel, W, Vlek, R J J & Wiegant, W M 2001. DB Actueel: Kleine Torenvalk opgeraapt bij Bergen. Dutch Birding 23: 61-63.
- Glutz von Blotzheim, U N, Bauer, K M & Bezzel, E (redactie) 1971. Handbuch der Vögel Mitteleuropas 4. Frankfurt am Main.
- Iankov, P, Petrov, T, Michev, T & Profirov, L 1994. Past and present status of the Lesser Kestrel *Falco naumanni* in Bulgaria. Proc World Conf Birds Prey Owls 4: 133-137.
- Jännes, H, Numminen, T, Nikander P J & Palmgren, J 1990. [Report of rare birds in Finland in 1989.] Lintumies 25: 254-271. [In Finnish.]
- Parr, S J, Sklyarenko, S, Brokhovich, S, Brookhouse, J, Collin, P N & Heredia, B 2000. A baseline survey of Lesser Kestrel *Falco naumanni* in south-east Kazakhstan. Sandgrouse 22: 36-43.
- de Schipper, N 2001. Common Kestrel with white central claws. Dutch Birding 23: 85-86.
- Stattersfield, A J & Capper, D R (redactie) 2000. Threatened birds of the world. Cambridge.
- van der Vliet, R E, van der Laan, J & CDNA 2001. Rare birds in the Netherlands in 2000. Dutch Birding 23: 315-347.
- Zollinger, R & Hagemeyer, W J M 1994. The Lesser Kestrel *Falco naumanni*: review of the status of a globally threatened species. Proc World Conf Birds Prey Owls 4: 219-228.

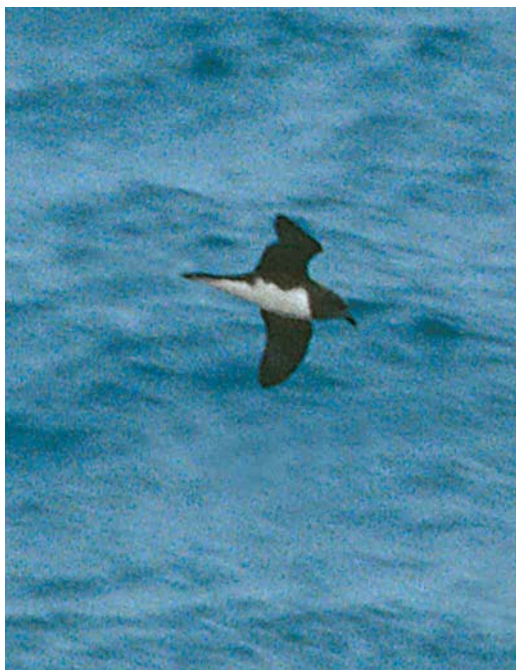
species is virtually unknown away from the breeding grounds but it seems likely that the non-breeding range extends east across the Pacific to subtropical waters off western South America (Howell et al 1996).

On 24 December 2004, the Heritage Expeditions' vessel *Spirit of Enderby* was at 45:08.2 S 177:12.9 W, en route between the Bounty Islands and Chatham Islands. Shortly after 09:00, almost everyone had left the bridge and gone down for breakfast when Phil Hansbro and I raised our binoculars to look at a petrel flying toward the ship. I almost instantly screamed 'Magenta Petrel!!' and ran outside with my came-





**156-158** Magenta Petrel / Magentastormvogel *Pterodroma magentae*, Southern Pacific Ocean at 45:08.2 S 177:12.9 W, between Bounty Islands and Chatham Islands, 24 December 2004 (Steve N G Howell)



ra, while Phil made an announcement on the ship's PA system. The dining room evacuated in chaos! The bird flew past the ship and away down the wake but remarkably it turned back to make a second pass during which almost everybody on board saw it, even the Russian crew who must have wondered what was happening.

Magenta Petrel is a large, well-built *Pterodroma* petrel. Its strong, wheeling flight and overall shape are quite similar to Great-winged Petrel *P macroptera* and White-headed Petrel *P lessoni* but with the bill not as stout as on the former species. The photographs show the shape well and also the distinctive and striking plumage pattern: dark grey-brown upperparts with a subtly contrasting darker M-pattern, dark head with whitish scaling on the throat and forehead, and sharply demarcated white underparts contrasting with the dark underwings that have quite strong silvery flashes across the primary bases.

Steve N G Howell, PRBO Conservation Science, 4990 Shoreline Highway,  
Stinson Beach, California 94970, USA

This was one of 44 species of tubenoses seen during the 18-day cruise visiting New Zealand's subantarctic islands, and I thank Heritage Expeditions, and the captain and crew of *Spirit of Enderby*, for making it such a memorable trip.

## References

- Crockett, D E 1994. Rediscovery of Chatham Island Taiko *Pterodroma magentae*. Notornis (supplement) 41: 49-60.
- Giglioli, H H & Salvadori, T 1869. On some new Procellariidae collected on a voyage round the world in 1865-1868 by H. I. M.'s "Magenta". Ibis 5: 61-68.
- Howell, S N G, Ainley, D G, Webb, S, Hardesty, B D, & Spear, L B 1996. New information on the distribution of three species of Southern Ocean gadfly petrels (*Pterodroma* spp.). Notornis 43: 71-78.
- Taylor, G A 2000. Action Plan for Seabird Conservation in New Zealand. Wellington.

# Aankondigingen & verzoeken

**Expositie Dirk Moerbeek** Dirk Moerbeek is beeldend kunstenaar in het dagelijkse leven en fervent vogelaar in zijn vrije tijd. Geen wonder dat vogels figureren in zijn werk. Zijn passie voor vogels geeft hij vorm in minutieus gemaakte fotorealistische schilderijen, die u kunt bekijken van 10 april tot en met 8 mei 2005 tijdens een expositie in Galerie De Smederij, Zuidwal 34, 4141 BE Leerdam, Zuid-Holland, op donderdag-zondag van 13:00-17:00 of op afspraak, telefoon 0345-632481 of 06-10126862. Dirk exposeerde eerder in binnen- en buitenland, onder andere bij de prestigieuze tentoonstelling Birds in Art van het Leigh Yawkey Woodson Art Museum in Wausau, Wisconsin, Verenigde Staten.

Meer informatie vindt u op [www.dirkmoerbeek.nl](http://www.dirkmoerbeek.nl) en [www.galeriedesmederij.nl](http://www.galeriedesmederij.nl).

**The birds of North America online** The definitive reference on more than 700 species of North American birds has taken the leap into cyberspace. All 18 000 pages of the landmark series *The birds of North America* are now universally available via *The birds of North America online* at <http://bna.birds.cornell.edu>.

Produced by the Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, New York, USA, *The birds of North America online* is a living, growing, searchable repository of knowledge on the life histories of North American birds. Like the print

version, it includes authoritative information written by 700 ornithologists about behaviour, habitats, migration, breeding, conservation and a host of other topics. Additionally, it offers dynamic new multimedia features. With a few mouse clicks, you can view video clips that show the bird behaviours you are reading about. You can listen to recordings of bird vocalizations that are described in the text. Image galleries make it easy to explore close-up views of plumages, nests, eggs and habitats through photographs and drawings by acclaimed nature photographers and artists.

With electronic access, *The birds of North America online* will keep pace with the latest changes in ornithology by including new scientific results from authors and experts. Essentially unlimited in capacity, the resource will continue to grow as the Cornell Lab of Ornithology adds more video footage, sound recordings, images and text as they become available.

Another advantage of the online version is its cost to consumers. The published 18-volume edition of *The birds of North America* sold for 1000s of dollars but an individual subscription to *The birds of North America online* is just USD 40.00 a year. Subscriptions for libraries and other institutions are also available. To take a test drive or to subscribe, go to <http://bna.birds.cornell.edu/BNA>.

**Dutch Birding jaaroverzicht 2004 en DVD-box 1995-2004**

Op de Dutch Birding-vogeldag op 5 februari 2005 werd traditiegetrouw het videojaaroverzicht gepresenteerd, zowel op DVD als op videoband (VHS). Naast het jaaroverzicht met schaarse en zeldzame soorten van 2004 werd ook de *DVD-box 1995-2004* gepresenteerd. Het *Dutch Birding jaaroverzicht 2004* bevat 120 min met opnames van ruim 50 soorten, waaronder bijna alle ornithologische hoogtepunten (zelfs de Goudlijster *Zoothera aurea* van IJmuiden, Noord-Holland, is een paar seconden in beeld), met als uitsmijters de Haakbekken *Pinicola enucleator* van Groningen, Groningen, en de Ross' Meeuw *Rhodostethia rosea* van Scheveningen, Zuid-Holland. Net als vorig jaar zijn er enkele opnames van vogels in de hand, ditmaal alleen van de ringbaan in Castricum, Noord-Holland, waaronder uitgebreide opnames van de Steenortolaan *Emberiza buchanani*. Verrassend in het overzicht om een andere reden zijn Kuifleeuwerik *Galerida cristata* en Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*, schaarse soorten die hard op weg zijn om echte zeldzaamheden te worden. Het commentaar is wederom verzorgd en ingesproken door Max Berlijn. De meeste opnames zijn gemaakt door Marc Plomp; de aanvullende opnames van verschillende videografen zijn niet allemaal van dezelfde hoge kwaliteit maar dragen wel bij aan de volledigheid van het overzicht. Een nieuwtype vormen de opgenomen foto's: vrijwel alle foto's die in 2004 op de DBA-website ([www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl)) hebben gestaan, zijn op de DVD geplaatst. Daarmee is het overzicht een nog completere vorm van documentatie geworden.

Het jaaroverzicht 2004 is het 10e jaaroverzicht dat op rij is uitgebracht. Ter ere daarvan is een DVD-box samengesteld waarop alle jaaroverzichten van 1995 tot en met 2004 zijn samengevoegd. Het gaat in totaal om vier DVD's met bijna acht uren aan opnames van meer dan 170 soorten. Als extraatje zijn enkele opnames van 'toppers van toen' toegevoegd: de Ross' Meeuwen van Vlieland, Friesland, in 1958 (!) en van IJmuiden in 1992, de Ivoormeeuw *Pagophila eburnea* van Stellingdam, Zuid-Holland, in 1990 en de Renvogel *Cursorius cursor* van Camperduin, Noord-Holland, in 1986. Het commentaar bij alle opnames is verzorgd door Max Berlijn. Het is dus niet zo dat alle oude banden integraal met het oorspronkelijke commentaar (van verschillende insprekers) en de oorspronkelijke lengte op de DVD's zijn overgezet; soms zijn ook niet eerder gebruikte opnames toegevoegd.

De DVD-box is te bestellen door EUR 59.95 (voor Nederland, inclusief porto) of EUR 64.95 (voor België, inclusief porto) over te maken op rekening 3363 57 869 ten name van Plomp Digital Video te Linschoten, onder vermelding van 'DBA-box' en naam en adres. Voor meer (bestel)informatie, zie [www.natuurdigitaal.nl](http://www.natuurdigitaal.nl) of neem contact op met [info@plompdigitalvideo.nl](mailto:info@plompdigitalvideo.nl). Bestellen is ook mogelijk via [www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl), onder 'The Shop'. Het jaaroverzicht 2004 is zowel op video als op DVD verkrijgbaar en is te bestellen door het overmaken van EUR 25.00 (EUR 30.00 voor België) op bovengenoemde rekening, onder vermelding van

'DBA 04 DVD' (voor de DVD) of 'DBA 04 VHS' (voor de video). ENNO B EBELS

**Cursorius jaaroverzicht 2004** Na jarenlange samenwerking met de samenstellers van het Dutch Birding (video)jaaroverzicht heeft Leo Boon er voor gekozen om voor 2004 een eigen jaaroverzicht uit te brengen. In tegenstelling tot het andere jaaroverzicht bevat zijn DVD alleen eigen opnames. Gevolg is dat enkele soorten die het jaar mede kleur gaven ontbreken, zoals ringvingsten, maar dat betreft slechts een handvol soorten. Daartegenover staan enkele soorten die op het andere overzicht ontbreken, zoals de Amerikaanse Goudplevier *Pluvialis dominica* van Middelburg, Zeeland, en de Franklins Meeuw *Larus pipixcan* van IJzendoorn, Gelderland. In totaal gaat het om 42 opnames. Het commentaar bij de beelden is verzorgd en ingesproken door Roy Slaterus. Naast videobeelden bevat de DVD ook 116 foto's van 40 schaarse en zeldzame vogels; hiervoor is materiaal van Leo zelf en van een select aantal andere fotografen gebruikt. Het *Cursorius jaaroverzicht 2004* is te bestellen voor EUR 25.00. Voor (bestel)informatie, zie [www.cursorius.com](http://www.cursorius.com) of neem contact op met [sales@cursorius.com](mailto:sales@cursorius.com). ENNO B EBELS

**Year reviews 2004 and DVD box 1995-2004** Rare and scarce birds videoed in the Netherlands in 2004 are now presented on two year reviews. The *Dutch Birding year review 2004* is the 10th review in a row and offers 120 min of recordings (on DVD or VHS) of over 50 rare and scarce birds, mostly filmed by Marc Plomp, as well as photographs of most species. It includes nearly all rarities seen in the Netherlands in 2004, including several species new for the country, such as Grey-necked Bunting *Emberiza buchanani*, and images of popular species such as Ross' s Gull *Rhodostethia rosea* and Pine Grosbeak *Pinicola enucleator*. In addition, a compilation of all year reviews from 1995-2004 has been produced (*DVD-box 1995-2004*), presenting eight hours of recordings on four DVD discs and presenting nearly all ornithological highlights from the past 10 years, with a few older records added as bonus tracks. For ordering details, see [www.natuurdigitaal.nl](http://www.natuurdigitaal.nl) or contact [info@plompdigitalvideo.nl](mailto:info@plompdigitalvideo.nl) (ordering is also possible from the Dutch Birding website, [www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl), under 'The Shop'). The *Cursorius year review 2004* presents c 40 rare and scarce birds in the Netherlands, all filmed by Leo Boon, as well as a slide show of 116 photographs. Again, nearly all noteworthy rarities from 2004 are included (including some not shown in the other review) but no birds in the hand. For ordering details, see [www.cursorius.com](http://www.cursorius.com) or contact [sales@cursorius.com](mailto:sales@cursorius.com). ENNO B EBELS

**Avionary: vogelnamen van het West-Palearctische gebied in 41 talen** Deze nieuwe website ([www.avionary.info](http://www.avionary.info)) geeft de namen van 1300 vogelsoorten in 41 Europese talen, waaronder bijvoorbeeld ook het Fries en het Esperanto. Elke vogelsoort en elke taal kan als beginpunt worden gekozen. Het gebied is wat groter dan de gangbare omschrijving van het West-Palearc-



tische gebied, en omvat ook Transkaspie, het grootste deel van Iran en het gehele Arabische schiereiland. De taxonomie weerspiegelt de verschillende heersende opvattingen, en waar geen eenstemmigheid is of een bepaald taxon soort dan wel ondersoort is, worden beide aangegeven. Zo zijn bijvoorbeeld zowel *Motacilla flavissima* als *M flava flavissima* (Engelse Kwikstaart) te vinden. De vogelnamen in de verschillende talen zijn zo veel mogelijk de officiële of aanbevolen namen. Voor elke taal wordt de herkomst van de namen toegelicht. Bij het Nederlands is er één systematische afwijking van de namen volgens de lijst die onder meer in Dutch Birding wordt gebruikt, namelijk die waarin een eigenaam voorkomt. In plaats van de tot nu meestal – vermoedelijk onder invloed van het Engels – gebruikte genitiefvorm (Audouins Meeuw) wordt de samengebonden vorm (Audouinmeeuw) gebruikt. Daarmee wordt aangesloten bij de algemene regels en toepassing van het Nederlands; vergelijk bijvoorbeeld Przewalskipaard en Montessorischool). Synoniemen van wetenschappelijke namen kunnen ook als ingang worden gebruikt, bijvoorbeeld *Pastor roseus* naast *Sturnus roseus* (Roze Spreeuw). In beperkte mate zijn ook synoniemen in de andere talen opgenomen. Bijzonder is de aandacht voor verwarrende namen, dat wil zeggen dezelfde of vrijwel dezelfde naam in verschillende talen voor een andere soort, bijvoorbeeld Herring Gull (Engels voor Zilvermeeuw *Larus argentatus*) tegenover Heringsmöwe (Duits voor Kleine Mantelmeeuw *L fuscus*), en het Nederlandse Witgat (*Tringa ochropus*) tegenover het Friese Wytgatsje (Bosruiter *T glareola*).

Verdere uitleg en verantwoording bij dit uitgebreide en actuele veeltalige vogelnamenbestand is op de website zelf te vinden. Commentaar is welkom, via de

email-optie. De lijst is opgesteld door Ruurd Jorritsma en door Theo Smeets op internet toegankelijk gemaakt.

**Aviary: bird names of the Western Palearctic in 41 languages** This new website ([www.aviary.info](http://www.aviary.info)) gives the names of 1300 bird species in 41 European languages, starting from any bird species in any of the languages. The languages include, eg, Frisian and the Celtic languages. The region includes Transcaisia, most of Iran and Arabia, beyond the boundaries chosen by *The birds of the Western Palearctic*. The list does not take a position in whether a particular taxon should be treated as a species or subspecies; it merely reflects the different opinions. Disputed cases are indicated, for example as *Motacilla flavissima* and *M flava flavissima* (Yellow Wagtail). The bird names are the official or recommended ones for each language and the source is mentioned for every language. Synonymous scientific names can also be used and found, eg, *Pastor roseus* instead of *Sturnus roseus* (Rose-coloured Starling). Synonyms in other languages are given where a second name is commonly used. A special feature is the attention for confusing names, when the same or almost the same name is given to different species in different languages. For example, (European) Herring Gull (English for *Larus argentatus*) is different from Heringsmöwe (German for *L fuscus*) and a (European) Goldfinch (English for *Carduelis carduelis*) is not a Goudvink (Dutch for Eurasian Bullfinch *Pyrrhula pyrrhula*).

The website itself gives further explanations and also includes an e-mail entry for comments. There will be updates twice a year. The list has been compiled by Ruurd Jorritsma and placed on the internet by Theo Smeets.

## Recensies

---

LUDWIK TOMIAŁOJC & TADEUSZ STAWARCZYK 2003. *Avifauna Polski; rozmienszczenie, liczebność i zmiany (The avifauna of Poland; distribution, numbers and trends)*. PTPP 'pro Natura', Wrocław; e-mail [stawar@biol.uni.wroc.pl](mailto:stawar@biol.uni.wroc.pl). 869 pp. ISBN 83-919626-1-X. EUR 20.00.

Over the last two centuries, 436 species of birds have been recorded in Poland. About half of these can be classified as regular breeders and the other can be divided into migrants, winter visitors, irregular breeders and vagrants. The occurrence of all of these species is described in this book, which is written in Polish with English summaries of the introductory chapters and the species accounts. Since my knowledge of the Polish language is insufficient, this review is based on just these English summaries.

Thinking of Poland, I see beautiful forests and marshes – home to Hazel Grouse *Bonasa bonasia*, Lesser Spotted Eagles *Aquila pomarina*, Great Snipes *Gallinago media* and Aquatic Warblers *Acrocephalus paludicola*. But behind the c 524 km long Baltic coastline there is a wide variety of landscapes, where many other species can be encountered. This book provides us with useful information on where to look and what to expect. Furthermore, it describes some interesting changes in populations of breeding birds over the last decades, making it of great value for conservation purposes. By documenting the decline of certain species, the authors have certainly contributed to the understanding of some environmental problems. Hopefully this book will therefore not just be popular among Polish birdwatchers but also among conservationists.

In particular the pages about the declining number

of species like Great Bustard *Otis tarda* (last breeding in 1986), European Roller *Coracias garrulus* (112-133 breeding pairs in 1998) and Lesser Grey Shrike *Lanius syriacus* (nearly extinct in 2003), provide answers to questions about their occurrence elsewhere. And the same applies to the pages about the increase of, for example, Mediterranean Gull *Larus melanocephalus*, Syrian Woodpecker *Dendrocopos syriacus*, River Warbler *Locustella fluviatilis* and Greenish Warbler *Phylloscopus trochiloides*.

On the other hand, I found the documentation of rare species (vagrants) somewhat disappointing. I would have liked reading more about many of the records like those of Pallas's Fish Eagle *Haliaeetus leucorhynchus* (immature collected on 19 June 1943), Slender-billed Curlew *Numenius tenuirostris* (a recent record on 7 October 1995) and Pied Kingfisher *Ceryle rudis* (one seen in August 1859). For many of these rare sightings only the place and date(s) are given, leaving critical questions about their reliability unanswered. For instance, what to think of three flocks of 17-25 Siberian Thrushes *Zoothera sibirica* and a flock of 13 Black-throated Thrushes *Turdus ruficollis atrogularis* without any proper comment?

Moreover, the addition of a greater number of pictures of the Polish rarities would have made this book more valuable and attractive. Not that I do not like the many drawings that have been included. But to me, the photographs of Pied-billed Grebe *Podilymbus podiceps*, Great Knot *Calidris tenuirostris* and Red-eyed Vireo *Vireo olivaceus* form mouth-watering evidence.

Having written this, I can not help but wonder what the Polish reader thinks of this work, because surely some interesting information must be missing in the English text. Anyhow, I believe the authors have done a great job and should be congratulated. ROY SLATERUS

GERARD GORMAN 2004. *Woodpeckers of Europe: a study of the European Picidae*. Bruce Coleman, Ground Floor, Chalfont House, Hampden Road, Chalfont St Peter, Buckinghamshire SL9 9RY, UK. Distributed by NHBS Mailorder Bookstore Ltd, 2-3 Wills Road, Totnes, Devon TQ9 5XN, UK; e-mail nhbs@nhbs.co.uk, website www.nhbs.com. 192 pp. ISBN 1-872842-05-4. GBP 35.00.

Gerard Gorman is known for articles on woodpecker-watching and identification in European birding journals as *Birding World*, *Birdwatch* and *Vår Fågelvärld*. His journalistic experience shines through in the text of this new book, which is accessible and pleasant to read. Much emphasis is on the identification of European woodpeckers, including hybrids, as well as on behaviour. There is little quantitative data presented in this book, so for means and standard deviations of aspects of woodpecker biology one should turn to *Handbook of the birds of the Western Palearctic* or *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Then again, *Woodpeckers of Europe* does offer information not found in the European handbooks, for instance important findings from recent

radiotracking studies of Black *Dryocopus martius*, Middle Spotted *Dendrocopos medius* and Lesser Spotted Woodpecker *D minor*, as well as descriptions of the foraging sign characteristics of various woodpecker species. The author did little original research on woodpeckers so the subtitle 'a study of the European Picidae' is confusing; 'an introduction to the European Picidae' would be more fitting. There is certainly a market for this easy-reading book on an interesting group of birds.

The illustrations by Szabolcs Kókay are a great joy. Early in the book there are 10 colour plates of the European woodpeckers in several life-like postures, from various subspecies and age classes, perched on appropriate tree species. The perfect capturing in the plates of the jizz of these birds indicates an intimate knowledge of the European woodpeckers by the artist. Even more marvellous are the black-and-white drawings sprinkled through the text, also by Szabolcs Kókay. These include atmospheric illustrations of woodpeckers in natural and man-made habitats, as well as highly original snap-shots of woodpecker behaviour, again with spot-on jizz in every drawing. In large part because of the quality illustrations, this book is recommended for both starting and seasoned woodpecker fans. MARTJAN LAMMERTINK

PAUL DOHERTY 2004. *DVD guide to the birds of Britain and Europe*. 6 DVDs, 650 species. Bird Images, 28 Carousel Walk, Sherburn-in-Elmet, North Yorkshire LS25 6LP, UK. GBP 39.95.

Paul Doherty's set of four videos, *The birds of Britain and Europe* (1999), then narrated by Bill Oddie, was reviewed in *Dutch Birding* 23: 37, 2001. That publication with 553 species was highly regarded as the best and most complete video coverage of the birds of Europe (it is still available for GBP 50.00). Paul now offers his best work on a set of six DVDs, revising, expanding and updating the video version and adding another 100 species, which results in more than 13 hours of excellent images. The collection now also includes a good number of vagrants and some species from North Africa, Canary Islands and the Middle East. Many raptors, waders, gulls, terns and other species are shown in flight. Although the images were filmed by a single cameraman (Paul), which may explain why the DVDs are inexpensive, only very few species are missing. A copy of the full species list can be found at [www.birdvideodvd.com](http://www.birdvideodvd.com). Each species account starts with a still image followed by a minute video with Paul's commentary pointing out the most important features. It is also possible to omit the commentary and to concentrate on the bird's vocalisations. The DVDs cover recently split species such as 'grey' and 'isabelle' shrikes *Lanius* but not (yet) others like some *Sylvia* warblers. Importantly, captions can be displayed giving information on where and when the pictures were taken. These DVDs really bring field experience at home and are a must for every birder. ARNOUD B VAN DEN BERG



## Solutions of first round 2005

The solutions of the mystery photographs I and II (Dutch Birding 27: 54, 2005) of the 2005 Masters of Mystery competition appear below.

I Identification of immature 'large white-headed gulls' is very complicated due to the stunning variation in all taxa. Observers should always try to obtain a complete set of characters in both ageing and identification. In the first step of the identification process, one should try to age the bird. Most important and easily interpreted pointers in immature birds are the colour of the iris and bill and the age of the tertials, greater coverts, scapulars and tail. As the photograph was taken in January, the mystery bird can be aged as a first-winter because both the bill and the iris are dark and the tertials and greater coverts are still juvenile. Whatever the species, a bird in second-winter plumage would normally show a pale base to the bill, a pale iris (only in species with a pale iris in adult; note that this can be hard to see at long range), usually at least some grey adult-like scapulars and completely second generation tertials and scapulars, which are more subtly chequered than juvenile feathers.

Many observers tend to focus to a great extent on the first general impression of the bird ('jizz'). In the case of the mystery bird, it is tempting to opt for either Yellow-legged Gull *Larus michahellis* or Pontic Gull *L. cachinnans* because of the pale head and underparts, darkish tertials and more greyish scapulars. However, such a three-coloured impression is also shown by some European Herring Gulls *L. argentatus* and Lesser Black-backed Gulls *L. fuscus*. Also Greater Black-backed Gull *L. marinus* needs to be considered, although this species is easily excluded as it is much larger and bulkier than the mystery bird, with a very heavy bill. Pontic can also be eliminated, as this species would show a more slender and longer bill, without the rather pronounced gony angle of the mystery bird. In addition, the forehead would appear more sloping, the head less square, and the wings and legs longer. Regarding plumage features, Pontic usually shows an even paler head, less strongly patterned greater coverts and darker tertials with a pale edge and without any notches.

Structurally, also Lesser Black-backed Gull

does not fit the mystery bird. Typical Lesser Black-backed is more slender, with short legs and a very long wing projection, unlike the rather short-winged mystery bird. Even bulky Lesser Black-backed differ in proportions: they appear rather large-headed, quite unlike the mystery bird. Furthermore, Lesser Black-backed has slender wings and, therefore, one does not expect to see secondaries on a perched bird. In addition, first-winter Lesser Black-backed usually shows a black bill, while the mystery gull already has some pink coloration on the basal half of the bill. Also the pattern of greater coverts and tertials does not fit typical Lesser Black-backed, in which it is generally very dark-centred with neat pale fringes. Often, its greater coverts show pale notches or serrated markings, but only seldomly barring as in European Herring Gulls. The new first-winter scapulars of the mystery bird are quite unlike those of Lesser Black-backed, in which these tend to be dark grey with a less distinct anchor pattern and a triangular dark base. These plumage characters are, however, extremely variable, and can be rather similar to those of European Herring. Nevertheless, on basis of this suite of characters, Lesser Black-backed can be excluded.

Compared with Pontic Gull, Yellow-legged Gull tends to pose more identification problems when it comes to distinguishing it from European Herring Gull. A dark eye-mask would be suggestive for Yellow-legged although the mystery bird's dark eye-mask appears to be partly caused by wet feathers. Also, the structure of head and bill seems to be good for Yellow-legged as both the gony angle and the bill-hook are rather pronounced and the head seems to be rather squarish. However, none of these structural characters are diagnostic and they can be found within the variation of European Herring as well. A more consistent structural feature typical for Yellow-legged are the long legs – especially the tibia. The mystery bird, however, appears rather short-legged. The pink base to the bill, as shown by the mystery bird, is normal for European Herring but unusual for Yellow-legged.

The shape of the aforementioned mask of the mystery bird is rather unlike that of typical Yellow-legged Gull. In Yellow-legged, the upper boundary of the mask is rather sharply defined, while in pale European Herring Gull, the dark



159 European Herring Gull / Zilvermeeuw *Larus argentatus*, Wijster, Drenthe, Netherlands, 29 January 2002 (*Rudy Offereins*)

160 Yellow-legged Gull / Geelpootmeeuw *Larus michahellis*, Wijster, Drenthe, Netherlands, 4 December 1999 (*Rudy Offereins*). A remarkable individual with rather dark underparts, showing freshly moulted inner greater coverts. Note also that all scapulars have been renewed, showing the same contrasting pattern as the new greater coverts. The long legs and strong, blunt-tipped bill are typical for Yellow-legged Gull.





coloration extends gradually onto the crown. The latter description fits the mystery bird perfectly. The coloration and pattern of the central belly is also a useful field character. Even in dark Yellow-legged, the central belly is nearly always unpatterned white or at least with less patterning than the flanks, unlike European Herring. The pattern on the flanks is typically coarse and contrasting, with large bold spots. European Herring, however, typically shows dark patterning on the central belly. The flanks are subtly patterned evenly brown-grey. This also applies to the mystery bird: the central belly is marked and the flanks are more or less evenly brown-grey.

Regarding other plumage differences, the size and patterns of tertials often reveal useful information. In Yellow-legged Gull, the tertials often appear surprisingly large, rather unlike the inconspicuous tertials of the mystery bird. In January, the white fringes of the juvenile tertials begin to wear in many birds but luckily the tertials of the mystery bird still show some white notches, a strong pointer towards European Herring Gull. Only rarely does Yellow-legged show notched tertials. When trying to identify a possible Yellow-legged, keep in mind that some European Herring can approach the pattern of Yellow-legged through wear. Yellow-legged typically shows very dark-centred tertials with a neatly fringed distal end. Often, one or more tertials show a pale subterminal spot (split by the dark shaft), as regularly seen in Lesser Black-backed Gull. This spot seems to be missing in the mystery bird. In distinguishing Yellow-legged from European Herring, also the pattern of the greater coverts is of interest. In typical Yellow-legged, the inner greater coverts show a chequered pattern reminiscent of European Herring. Moving from inner to outer greater coverts, the pattern becomes simplified, leaving only dark-centred outer coverts, neatly fringed pale. When present, this pattern can only be used as an indication for Yellow-legged but it is shown by some European Herring as well. To make things even more complicated, Yellow-legged can show a pattern more or less identical to that of typical European Herring, with evenly or only marginally broadening dark bars from the inner to the outer greater coverts. The mystery bird, however, shows an abnormal pattern with rather pale sandy outer coverts, making this character of no use.

As for some other of the mentioned characters, also the scapulars are typically more contrasting in Yellow-legged Gull than in European Herring

Gull. The dark anchors on the scapulars of the mystery bird are not blackish and the ground colour is greyish. This fits European Herring better than Yellow-legged.

The mystery bird shows pale edges to the tips of the primaries, typical for European Herring Gull, and usually not shown in Yellow-legged Gull.

Differences in moult strategies are often used as field marks and provide another argument for European Herring Gull rather than Yellow-legged Gull. As a southern breeder, due to earlier hatching, the latter species begins its post-juvenile moult earlier than European Herring from northern and western Europe. Overall, Yellow-legged is already much abraded in January, when European Herring is still rather fresh. Normally, Yellow-legged begins to moult its inner greater coverts and some median coverts already during its first calendar-year and the same applies to Pontic Gull. In contrast, European Herring mostly retains its juvenile greater coverts throughout its first winter and it is not unusual for it to start the replacement of these feathers at the end of April. The mystery bird has not yet replaced any greater covert, thus fitting perfectly within the frame of European Herring. In January, Yellow-legged often shows much abraded tertials, and will only rarely show such fresh tertials as the mystery bird. For European Herring, however, this amount of wear is normal.

Some entrants voted for Armenian Gull *L. armenicus* (5%). The arguments used for excluding Yellow-legged Gull also apply to Armenian as this species is in more or less the same stage of wear, shows the same tertial pattern and would also show the attenuated rear end. Furthermore, Armenian usually shows a more rounded head and shorter bill than the mystery bird.

Using the combination of structure, plumage and moult, the mystery bird can be safely identified as a European Herring Gull. The same bird is depicted in plate 159. It was photographed by Rudy Offereins at Wijster, Drenthe, the Netherlands, on 29 January 2002. The rather robust body (but not extremely large), the relatively small head and the long wings (compared with other European Herring Gulls) result in a 'jizz' rather typical for birds from southern Scandinavia. This appears to be supported by the ring of the bird, which is from the Riksmuseum Stockholm, Sweden. Certainty about the ringing place and date could not be obtained, as the ring code could only be read partially. The mystery

bird was correctly identified by 34% of the entrants. Yellow-legged Gull turned out to be the most popular answer, with 42% of the votes. Other entrants opted for Pontic Gull (5%) and Greater Black-backed Gull (10%).

II The second mystery photograph shows a small passerine searching for food in the snow. Its apparent ground dwelling habit and the streaked flanks and brownish colours point towards a lark, pipit, finch or bunting and, as expected, answers were received from all these different groups of species. The strong facial marks and especially the prominent malar and submoustachial stripe, quite easily exclude small brown finches like Twite *Carduelis flavirostris*, which was mentioned by 2% of the entrants. Many of the entrants opted for a pipit *Anthus* (34%). However, in most pipits the facial markings are much less pronounced, which is especially the case for the malar stripe. Furthermore, the bill does not look long enough for any pipit species. In the mystery bird, the bill is only about 25% of the head length and in all pipits this is much longer. Generally, this is also the case in larks which usually not only have longer but also heavier bills. Therefore, larks (mentioned by 4%) are also excluded as solution for this mystery bird.

The mystery bird, therefore, is a bunting or (Nearctic) sparrow. The answers received for this group were Savannah Sparrow *Passerculus sandwichensis*, Black-faced Bunting *Emberiza spodocephala*, Pine Bunting *E leucocephalos*, Yellowhammer *E citrinella*, Cirl Bunting *E cirlus* and Common Reed Bunting *E schoeniclus*. An obvious feature of the bird are the small dark diffuse flank-streaks on an off-white or slightly buffish background. This feature is found in only a few species and easily excludes Cirl which shows very fine and distinct streaks. In general, in Yellowhammer one may expect at least a faint yellow tinge on the underparts, which is not visible. In addition, the head pattern is also not correct for Yellowhammer. Both Yellowhammer and Pine should show a strong whitish spot on the rearmost edge of the ear-coverts, which is not visible in the mystery bird. One can only detect a brown buffish spot on the left cheek of the mystery bird. Besides, Pine can be excluded by the mystery bird's buffish wash on the underparts. In Pine, the underparts are white but in the mystery bird only the central part of the belly is white. In Savannah Sparrow, a yellow supercilium should be visible, at least in front of the eye. However, not all individuals have a yellow supercilium and

this feature is difficult to judge in the mystery photograph. A more reliable feature of Savannah is the presence of an obvious black moustachial stripe. In the mystery bird, the moustachial stripe is dark brown and not so obvious as may be expected in Savannah. Finally, in Savannah the flank-streaks are more blackish and stronger than in the mystery bird and, therefore, this species can be excluded.

The only species left are Black-faced Bunting and Common Reed Bunting. In this view of the mystery bird, the main discriminating criteria between these two species, for instance the pinkish bill of Black-faced, can not be seen. However, the photograph shows some other characters quite well, such as the buffish spot at the rearmost edge of the ear-coverts, which is normally absent or at most very small in Black-faced. Another feature one would expect in Black-faced is the presence of greyish neck and ear-coverts. In the mystery bird, there is a hint of greyish feathers in the neck but the ear-coverts are brown. Finally, in Black-faced the moustachial stripe is much paler than the supercilium. In the mystery bird, both the moustachial stripe and the supercilium have the same buff-white colour. In conclusion, the mystery bird must be a Common Reed Bunting. It was photographed by Marc Guyt at Oostvoornse Meer, Zuid-Holland, the Netherlands, on 28 February 2004 and was correctly identified by 47% of the entrants.

In the first round for 2005, there were 87 entrants of which 24 managed to identify both mystery birds correctly. From them, Jelle Postma was drawn as the winner to choose one of the original plates of eagles from *Raptors of Georgia* made by Dirk Moerbeek (see [www.dirkmoerbeek.nl](http://www.dirkmoerbeek.nl)). The names of all the entrants with at least one correct identification can be viewed at [www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl).

## Second round 2005

Photographs III and IV represent the second round of the 2005 competition. Please, study the rules (Dutch Birding 27: 55, 2005) carefully and identify the birds in the photographs. Solutions can be sent in three different ways:

- by *postcard* to Dutch Birding Association, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam, Netherlands
- by e-mail to [masters@dutchbirding.nl](mailto:masters@dutchbirding.nl)
- from the website of the Dutch Birding Association at [www.dutchbirding.nl](http://www.dutchbirding.nl)



Mystery photograph III (March)  
Mystery photograph IV (February)



Entries for the second round have to arrive by **1 May 2005**. Please, indicate if you subscribe to Dutch Birding. From those entrants having identified both mystery birds correctly, one person will be drawn who will receive a copy of the video *Birds of South Korea* by Charlie Moores,

Nial Moores and Kim Su Kyung donated by Birds Korea ([www.birdskorea.org](http://www.birdskorea.org)). Swarovski Benelux has generously agreed to sponsor this competition again in 2005. This year, the overall winner after six rounds will receive a pair of marvellous 8x32 EL binoculars.

*Rob S A van Bemmelen, Stavangerweg 535, 1013 AX Amsterdam, Netherlands*  
([masters@dutchbirding.nl](mailto:masters@dutchbirding.nl))

*Dick Groenendijk, Elzenstraat 14, 4043 PB Opheusden, Netherlands*  
([masters@dutchbirding.nl](mailto:masters@dutchbirding.nl))

## WP reports

This review lists rare and interesting birds reported in the Western Palearctic mainly in **February-early March 2005** and focuses on north-western Europe. The reports are largely unchecked and their publication here does not imply future acceptance by the rarities committee of the relevant country. Observers are requested to submit records to each country's rarities committee. Corrections are welcome and will be published.

**GEESE TO DUCKS** A flock of five **Red-breasted Geese** *Branta ruficollis* stayed at Argenta, Po delta, northern Italy, from 18 February into March. Three **Boreal Eiders** *Somateria mollissima borealis* were reported from Rossnowlagh Beach, Donegal, Ireland, on 16 February. A male **Black Scoter** *Melanitta americana* at Blåvand, Grønningen, Denmark, from 3 February into March may be the same individual first seen on 26 March 2003. Another wintering male first seen on 10 March 1999 remained at Llanfairfechan, North Wales, into March. In the Netherlands, two adult males **Surf Scoter** *M perspicillata* in a large flock of Common Scoters *M nigra* were photographed from an airplane 1200 m off Ameland, Friesland, on 13 March. The first unringed **Bufflehead** *Bucephala albeola* for the Netherlands at Gaatkensplas, Barendrecht, Zuid-Holland, from 20 November 2004 was missing from 27 February when a spell of cold weather arrived but reappeared on 13 March. The female **American Black Duck** *Anas rubripes* on Tresco, Scilly, England, and the male on Achill, Mayo, Ireland, remained through February. In Iceland, the regular males remained at Garður (since September 1993) and Hlíðarvatn, Selvogur (since October 2003), and new males were discovered at Suðursveit, on 20 February (until at least 3 March) and at Syðri-Steinsmýri, Landbrot, on 3 March. In Spain, one male remained with a hybrid at Ría de Foz, Lugo, from 4 December 2004 into March.

**GREBS TO BUSTARDS** A **Pied-billed Grebe** *Podilymbus podiceps* was seen at Lagoa Azul, São Miguel, Azores, on 31 January. A **Black-browed Albatross** *Thalassarche melanophris* flew north past South Stack, Anglesey, Wales, on 12 February. The **Pygmy Cormorant** *Phala-*

*crocorax pygmeus* at Kiesteich, Niedersachsen, Germany, remained from 12 January to at least 12 February. In Spain, the unringed adult **Northern Bald Ibis** *Geronticus eremita* first seen on 17 December 2004 at Piedrahita, Avila, was reported from Trujillo, Extremadura, in February. The fourth **White-tailed Eagle** *Haliaeetus albicilla* for Spain at Viana, Navarra, on 15-20 December 2004 (cf Dutch Birding 27: 59, 2005) was relocated 30 km away at Balsa de Obekuri, Condado de Treviño, Burgos, on 5 January and again in Navarra on 6 February. Another immature flew over Somo, Cantabria, Spain, on 24 February. In the Netherlands, an adult **Eurasian Black Vulture** *Aegypius monachus* rested in a field at Beers, Noord-Brabant, on 16-17 March; it was colour-ringed on the right leg (blue with white inscription CX), had four bleached remiges in the left wing and wore a radio transmitter in the tail from one of two re-introduction projects in France. It appeared to be 'Carmen', a female picked up alive but poisoned in the Extremadura, Spain, on 2 May 2003, which was first transported to Mallorca, Spain, on 15 July 2003 and then to the Baronnies, Drôme, France, on 7 April 2004 where it was released on 2 February and disappeared in a fortnight. The second **Steppe Eagle** *Aquila nipalensis* for France first seen in the Camargue, Bouches-du-Rhône, on 6 December 2004 was reported here again on 31 January and 4 March. The **Imperial Eagle** *A heliaca* in Halland and Skåne, southern Sweden, remained into March. On 27-29 January, an **American Coot** *Fulica americana* was seen at Lagoa Funas, São Miguel, Azores. The long-staying individual at Loch of Benston, Shetland, Scotland, remained from 13 November 2004 into March. Another was at Coot Loch (sic), Benbecula, Outer Hebrides, Scotland, from 25 February into March. On 9 March, a **Demoiselle Crane** *Grus virgo* was found in a flock of 100 Common Cranes *G grus* in Avord, France. In Bourgogne, north-eastern France, an immature male **Great Bustard** *Otis tarda* wearing a violet ring on the right leg and a black neck transmitter from the re-introduction project in Brandenburg, Germany, was present from late January into March; a similar bird wearing a pink ring with a white H and a





**161** Upland Sandpiper / Bartrams Ruitter *Bartramia longicauda*, La Crau, Bouches-du-Rhône, France, December 2004 (Marc Thibault) cf Dutch Birding 27: 60, 2005 **162** Gyr Falcon / Giervalk *Falco rusticolus*, with Little Auk / Kleine Alk *Alle alle*, at sea, west of Ramna Stacks, Shetland, Scotland, 12 February 2005 (Jon Dunn) **163** Killdeer / Killdeerplevier *Charadrius vociferus*, Upper Lough Erne, Fermanagh, Northern Ireland, 26 February 2005 (Paul & Andrea Kelly/irishbirdimages.com)





164 Gyr Falcon / Giervalk *Falco rusticolus*, at sea, west of Ramna Stacks, Shetland, Scotland, 12 February 2005  
(Jon Dunn)

165 Sociable Lapwing / Steppekievit *Vanellus gregarius*, with Eurasian Hoopoe / Hop *Upupa epops*, Dubai pivot  
fields, Dubai, United Arab Emirates, 23 February 2005 (Arto Juvonen/Birdphoto.fi)





**166** Franklin's Gull / Franklins Meeuw *Larus pipixcan*, adult (left), with Grey-headed Gull / Grijskopmeeuw *L cirrocephalus*, Banjul, The Gambia, 8 February 2005 (Edwin Winkel)

**167** Glaucous-winged Gull / Beringmeeuw *Larus glaucescens*, adult or near-adult, Quidi Vidi Lake, St John's, Newfoundland, Canada, February 2005 (Bruce Mactavish)







**168** Ross's Gull / Ross' Meeuw *Rhodostethia rosea*, adult, Brow Marsh, Shetland, Scotland, January 2005  
(Hugh Harrop)

**169** Ross's Gull / Ross' Meeuw *Rhodostethia rosea*, adult, Peterhead, Aberdeenshire, Scotland, February 2005  
(Steve Young/Birdwatch)







**170** Thayer's Gull / Thayers Meeuw *Larus thayeri*, first-winter, Barnatra near Belmullet, Mayo, Ireland, 13 March 2005 (Paul Hackett) **171** Kumlien's Gull / Kumliens Meeuw *Larus glaucooides kumlieni*, first-winter, Bullock Harbour, Dublin, Ireland, 29 January 2005 (Paul & Andrea Kelly/irishbirdimages.com) **172** Forster's Tern / Forsters Stern *Sterna forsteri*, with Black-headed Gull / Kokmeeuw *Larus ridibundus*, Nimmo's Pier, Galway, Ireland, 14 February 2005 (Paul & Andrea Kelly/irishbirdimages.com)





**173** Spotless Starling / Zwarte Spreeuw *Sturnus unicolor* (left), with Common Starling / Spreeuw *S vulgaris*, Ile de Noirmoutier, Vendée, France, January 2005 (Matthieu Vaslin)

**174** Black-throated Thrush / Zwartkeellijster *Turdus ruficollis atrogularis*, female, with House Sparrow / Huisumus *Passer domesticus*, Husøy, Træna, Nordland, Norway, 13 March 2005 (Thor Edgar Kristiansen)







**175** Short-billed Dowitcher / Kleine Grijsze Snip *Limnodromus griseus*, North Bull Island, Dublin, Ireland, 6 March 2005 (Paul & Andrea Kelly/irishbirdimages.com) **176** Oriental Turtle Dove / Oosterse Tortel *Streptopelia orientalis*, Drag, Nordland, Norway, 22 February 2005 (Thor Edgar Kristiansen) **177** Bonaparte's Gull / Kleine Kokmeeuw *Larus philadelphia*, adult-winter, with Black-headed Gull / Kokmeeuw *L. ridibundus*, adult-winter, Fraserburgh, Aberdeenshire, Scotland, February 2005 (Steve Young/Birdwatch) **178** American Black Duck / Amerikaanse Zwarte Eend *Anas rubripes*, male, Achill Island, Mayo, Ireland, 13 February 2005 (Paul & Andrea Kelly/irishbirdimages.com)

black neck transmitter at Borculo, Gelderland, the Netherlands, on 1-8 December 2004 was taken into care and sent back to Germany.

**WADERS** The third **Killdeer** *Charadrius vociferus* for Spain stayed at Guadalhorce river mouth, Málaga, on 25-27 January. The second for Northern Ireland (after one in 1967) was at Upper Lough Erne, Fermanagh, from 25 February to 8 March (there are at least 15 recorded for Ireland). In the Azores, a juvenile **Semipalmated Plover** *C. semipalmatus*, a **Semipalmated Sandpiper** *Calidris pusilla* and a **Baird's Sandpiper** *C. bairdii* were seen at Cabo da Praia, Terceira, on 1 February. At the same site, an adult **Semipalmated Plover** was present from 27 February into March. A male **Caspian Plover** *C. asiaticus* was found at El Gouna, Egypt, on 14 March. The third **Purple Sand-**

**piper** *C. maritima* for the Azores was a first-winter at Praia da Vitoria on 27 February. In Spain, a **Sociable Lapwing** *Vanellus gregarius* was photographed at Oliva-Pego marsh, Alicante, on 3 March. The two individuals at Dubai pivot fields, United Arab Emirates (UAE), remained from 4 January into March. In Ireland, the adult winter **Short-billed Dowitcher** *Limnodromus griseus* remained on North Bull Island, Dublin, from 31 October 2004 to at least mid-March. The long-staying **Long-billed Dowitcher** *L. scolopaceus* at Oud-Sabbinge, Veerse Meer, Zeeland, the Netherlands, remained from 13 October 2004 to at least mid-March. Two **Hudsonian Whimbrels** *Numenius hudsonicus* were reported from Povoação, São Miguel, Azores, on 27 January.

**GULLS TO TERNS** The long-staying **Laughing Gull** *Larus atricilla* staying for its second winter at San Remo,

Liguria, Italy, was still present in late January (it concerns the same individual seen and ringed in the Netherlands and Germany between July 2000 and June 2002; cf Dutch Birding 27: 60, 2005). On 26 February, a first-winter turned up at Drogheda, Louth, Ireland. A **Franklin's Gull** *L pipixcan* was photographed at Banjul, The Gambia, on 8 and 9 February. In Spain, the adult **Bonaparte's Gull** *L philadelphia* photographed on 20 January in A Coruña, was still present on 29 January; in addition, one was seen at Ría de la Villa, Villaviciosa, Asturias, on 3 January and an adult at Estuario do Miño, A Guarda, Pontevedra, on 10 February. In Scotland, the adult(s) in Highland and Aberdeenshire remained into March. Other adults were at Helston, Cornwall, England, on 11 February and on Harris, Outer Hebrides, from 26 February into March. The long-staying adult near Lampaul-Plouarzel, Finistère, France, remained from 18 September 2005 through February. In the Azores, a first-winter was seen at Angra do Heroísmo, Azores, on 1 March. The **Ring-billed Gull** *L delawarensis* in Venice, Veneto, Italy, was still present on 27 February. In the Netherlands, the individuals at Goes, Zeeland, and Tiel, Gelderland, remained into March. A first-winter photographed at Costa Brava, Girona, on 9 January was a rare find for the Mediterranean coasts of Spain. In February, a total of 10 individuals were reported from 10 sites in Spain. In the Azores, from 27 February to 3 March, 46 individuals were present at Praia da Vitoria, Terceira, where a first-winter **Glaucous Gull** *L hyperboreus* and a first-winter **Iceland Gull** *L glaucoides glaucoides* were also found. On 24 February, an adult (or near-adult) **Glaucous-winged Gull** *L glaucescens* was discovered at Quidi Vidi Lake, St John's, Newfoundland, Canada; it was also seen on the following days. If accepted as a pure bird, it concerns one of very few sightings on Atlantic shores; the firsts to be well documented east of Chicago, Illinois, USA, were a third-winter at El Hierro, Canary Islands, Spain, on 7-10 February 1992 and an adult (possibly the same individual) at Essaouira, Morocco, on 31 January 1995. First-winter **American Herring Gulls** *L smithsonianus* occurred at Dingle Harbour, Kerry, Ireland, from 17 to at least 26 February, on Terceira, Azores, on 1 March, and at Höfn, Iceland, on 3 March. In the Azores, two first-winters and an adult-type were reported from the Terceira landfill from 28 February to 2 March. The first **Pontic Gull** *L cachinnans* for Spain was a first-winter at Ría de Avilés, Asturias, on 22-27 February. In Germany, adult **Heuglin's Gulls** *L heuglini* were reported from Niedersachsen on 1-17 February and Baden-Württemberg on 10 February. The first **Kumlien's Gull** *L g kumlieni* for the Netherlands was a second-winter photographed on Terschelling, Friesland, on 29 January. In February alone, up to 12 were seen in Britain and six in Ireland. In Iceland, a **Thayer's Gull** *L thayeri* was reported from Höfn on 3 March. If accepted, a first-winter at Barnatra, Mayo, from 5 March onwards will be the sixth for Ireland. **Ross's Gulls** *Rhodostethia rosea* were seen on Mainland, Shetland, on 8-25 January, at Uthaug, Sør-Trøndelag, Norway, on 8-10 January, and

at Peterhead, Aberdeenshire, from 29 January to 14 February. A first-winter **Ivory Gull** *Pagophila eburnea* was in Nord-Trøndelag, Norway, from 29 January to 3 February. The adult **Forster's Tern** *Sterna forsteri* at Strangford Lough, Down, Northern Ireland, was last seen on 13 January and one was at Nimmo's Pier, Galway, Ireland, from 30 January into March.

DOVES TO THRUSHES An **Oriental Turtle Dove** *Streptopelia orientalis* remained at Drag, Tysfjord, Nordland, Norway, from 20 November 2004 into March. **Snowy Owls** *Bubo scandiacus* were seen at Argyll, Scotland, on 27-29 January, on North Uist, Outer Hebrides, on 2 February, and at Lough Foyle, Derry, Northern Ireland, on 19-21 February. In the eastern Netherlands, no less than 19 territories of **Middle Spotted Woodpecker** *Dendrocopos medius* were discovered in the Achterhoek and Twente regions, Gelderland/Overijssel, in February-March; after an absence from the Netherlands in 1967-96, the species started to breed again in the south-eastern Limburg province in 1997 where it kept a stronghold since. The second or third **Horned Lark** *Eremophila alpestris* for Spain occurred in a flock of Eurasian Skylarks *Alauda arvensis* at Sebrayu, Ría de la Villa, Asturias, from 3 February into March (the first was in Asturias on 12 October 1994). Among several wintering flocks of **Richard's Pipit** *Anthus richardi* in Spain were four at Ebro delta, Spain, in January and up to three at Cabo Peñas, Asturias, in February. Three **Meadow Pipits** *A pratensis* at Cabo da Praia, Terceira, constituted (only) the first for the Azores. High numbers of **Bohemian Waxwings** *Bombycilla garrulus* remained in many places; for instance, during February, 1500 were counted in the Netherlands, 2117 in Switzerland, 3000 in northern Italy, 20 000 in France and 26 000 in Britain. A **Japanese Waxwing** *B japonica* occurred in a flock of up to 20 Bohemian Waxwings at Wageningen, Gelderland, from 2 March onwards; previous sightings of this species in the Netherlands (on 5 June 1995, 23 June 1997 and 26 September 2004) have been treated as escapes (cf Dutch Birding 26: 305-314, 2004). Being a migratory bird from eastern Siberia to China and southern Japan, it is not a likely candidate for vagrancy to Europe. However, K H Voous (*Atlas van de Europese vogels*, 1960) mentions a record of a Bohemian Waxwing ringed in Poland and recovered the next winter 5700 km to the east near Cita, Jablonowj, eastern Russia, near or just within the range of Japanese Waxwing. One may wonder about the chances of a Japanese becoming associated with a flock of Bohemians heading from eastern Siberia to Europe. In Iceland, two **Northern Wheatears** *Oenanthe oenanthe* were seen in Bolungarvík, close to Greenland, on 24 February. The first **White-crowned Wheatear** *O leucopyga* for the Canary Islands and Spain was photographed at Fuencaliente, La Palma, on 11 January (a previous report of two birds in May 1977 was never formally accepted; cf Dutch Birding 24: 200, 2002). If accepted, one photographed 25 km south of Kemer, Antalya, on 2 March will be the second for Turkey (the first was in August 1993). A first-winter male **Desert Wheatear**



*O deserti* occurred at Hoëdic, Morbihan, France, on 23-24 January. A **Dusky Thrush** *Turdus naumanni eunomus* at Ghantut's Golden Tulip Hotel from 28 February to at least 9 March was the second for the UAE. In Finland, the first-year male **Black-throated Thrush** *T. ruficollis atrogularis* at Liperi, from 2 December 2004 remained to at least mid-March. In Norway, one occurred at Husøy, Træna, Nordland, from 1 March. If accepted, three **Eyebrowed Thrushes** *T. obscurus* claimed at Omalos Plateau, Crete, on 18 February will be the first for Greece.

**WARBLERS TO BUNTINGS** The sixth **Dartford Warbler** *Sylvia undata* for the Netherlands at Dwingelderveld, Drenthe, from 29 December 2004 was last reported on 12 February. A **Pallas's Leaf Warbler** *Phylloscopus proregulus* wintered at Congleton, Cheshire, England, from 31 January until at least 23 February. The **Dusky Warbler** *P. fuscatus* at Kessingland, Suffolk, England, was still present on 2 March. The presumed Brown Flycatcher *Muscicapa dauurica* on Helgoland, Schleswig-Holstein, Germany, on 16-21 August 1982 (cf Dutch Birding 4: 97-98, 1982; 16: 157-166, 1994) has been accepted as a (presumed) escape **Dark-sided Flycatcher** *M. sibirica*. A first-winter **Red-breasted Flycatcher** *Ficedula parva* at Lotan, on 1-17 February represented the species' first winter record for Israel. The first **Spotless Starling** *Sturnus unicolor* for western France was an adult male at Port du Morin on Noirmoutier, Vendée, from 17 December 2004 to early February (in France, the species only breeds in the Mediterranean region in southern Languedoc-Rous-

sillon). In the Netherlands, a male **Two-barred Crossbill** *Loxia leucoptera* stayed near Wateren, Drenthe, from 30 January to 16 February. An adult male **Black-faced Bunting** *Emberiza spodocephala* was reported in a flock of Yellowhammers *E. citrinella* at Wilhelmsdorf, Ravensburg, Baden-Württemberg, on 18 February. On 17 February, a **Rustic Bunting** *E. rustica* was trapped at La Janda canal, Cádiz, Spain. Also in Spain, a **Little Bunting** *E. pusilla* was seen at close range on 11 February at Llobregat Delta, Barcelona. From early February into March, one stayed near Gent, Oost-Vlaanderen, Belgium. From 7 February into March, up to three were present at Caunsell, Worcestershire, England.

For a number of reports, Birding World, British Birds, www.birdguides.com and www.netflugl.dk were consulted. We wish to thank Mashuq Ahmad, Peter Alfrey, Rafael Armada, Vegard Bunes, Martijn Bunskoek, Alain Chappuis, Rolf Christensen, Tony Clarke, Gianni Conca, Andrea Corso (Italy), Hugues Dufourny, Marc Duquet, Enno Ebels, Marcin Faber, Dick Forsman, Raymond Galea (Malta), Barak Granit, Marcello Grusso (Sardinia), Ricard Gutiérrez (Spain), Martin Helin, Niklas Holmström, Krys Kazmierczak, Justin Jansen, Erling Jirle (Sweden), Nicoletta Klein, Yann Kolbeinsson, Ole Krogh, Bruce Mactavish, Anthony McGeehan, Richard Millington, Dominic Mitchell, Geir Mobakken, Charlie Moores, Nial Moores, Killian Mullaney, Gert Ottens, Menotti Passarella, Yoav Perlman (IRDC), Laurent Raty, Colin Richardson, Edward Rickson, Magnus Robb, Luciano Ruggieri, Holger Schritt, Stefan Stübing, Frank Stühmer (Helgoland), Evelyn Tewes, Pierre Unge (Sweden), Matthieu Vaslin, Edwin Winkel (The Gambia) and Rik Winters for their help in compiling this review.

Arnoud B van den Berg, Duinlustparkweg 98, 2082 EG Santpoort-Zuid, Netherlands  
(arnoud.vandenberg@planet.nl)

Marcel Haas, Turkooisstraat 8, 9743 KZ Groningen, Netherlands (m.haas@wpbirds.com)

## Recente meldingen

Dit overzicht van recente meldingen van zeldzame en interessante vogels in Nederland en België beslaat voornamelijk de periode **november-december 2004**. De vermelde gevallen zijn merendeels niet geverifieerd en het overzicht is niet volledig. Alle vogelaars die de moeite namen om hun waarnemingen aan ons door te geven worden hartelijk bedankt. Waarnemers van soorten in Nederland die worden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna wordt verzocht hun waarnemingen zo spoedig mogelijk toe te zenden aan: CDNA, Postbus 45, 2080 AA Santpoort-Zuid, Nederland, e-mail cdna@dutchbirding.nl. Hiertoe gelieve men gebruik te maken van CDNA-waarnemingsformulieren die eveneens verkrijgbaar zijn bij bovenstaand adres, of via de website van de DBA op www.dutchbirding.nl.

### Nederland

**ZWANEN TOT VALKEN** Witte **Sneeuwganzen** *Anser caerulescens* werden gezien van 15 tot 20 februari bij Oudemirdum, Friesland (drie), op 16 februari bij Gendringen, Gelderland, en op 21 februari vliegend over de A2 bij Vinkeveen, Utrecht. Vanaf 18 februari tot in maart verbleef in Noord-Holland een blauwe vorm **Kleine Sneeuwgans** *A. c. caerulescens* bij Haarlemmerliede en in de Hekslootpolder bij Haarlem; waarnemingen van deze vorm zijn erg schaars en vaak zorgen 'look-alike' hybriden voor verwarring. **Ross' Ganzen** *A. rossii* werden opgemerkt van 4 tot 21 januari ten westen van de Lauwersmeer, Friesland, van 4 tot 9 januari op de Korendijkse Slikken, Zuid-Holland, op 9 januari bij Honswijk, Utrecht, op 2 februari bij de Grote Praambult, Flevoland, op 3 en 5 februari in

Waterland-Oost, Noord-Holland, op 12 februari in de Scherpenissepolder, Zeeland, en op 20 en 21 februari bij Goedereede, Zuid-Holland. Het aantal **Dwergganzen** *A erythropus* bij Camperduin, Noord-Holland, liep in januari op en piekte daarna met 33 op 5 februari; tot 22 februari werden er hier nog 29 gezien. Bij Strijen, Zuid-Holland, werden er in januari maximaal 34 geteld; tot 15 februari verbleven er hier nog 23 en op 17 februari werden er slechts vijf geteld. Het hoogste aantal op de Korendijkse Slikken was 19 op 15 januari. Vanaf 25 februari verbleven er maximaal 25 bij Hardinxveld-Giessendam, Zuid-Holland. Naast deze groepen werden elders in het land in totaal nog 34 exemplaren gezien, soms in kleine groepjes. **Groenlandse Kolganzen** *A albifrons flavirostris* werden herkend op 3 januari bij Himmelum, Friesland, op 15 februari bij de Bleeke Heide te Chaam, Noord-Brabant, en op 21 februari bij Leek, Groningen, en twee bij Beilen, Drenthe. Tot 23 februari werden in totaal c 20 **Roodhalsganzen** *Branta ruficollis* waargenomen. Van de c 35 gemelde **Witbuikrotganzen** *B hrota* waren er negen op Wieringen, Noord-Holland, tussen 29 januari en 19 februari. **Zwarte Rotganzen** *B nigricans* verbleven in januari (drie) op Texel, Noord-Holland, op 4 januari bij Wierum, Friesland, op 9 januari bij Paesens-Moddergat, Friesland, op 23 januari bij de Markenjeplaat, Zuid-Holland, in februari ten zuiden van Anjum, Friesland, vanaf 2 februari (ten minste twee) op Wieringen en tot ten minste 13 februari (één) op Schiermonnikoog, Friesland. Het hoogste aantal **Krooneenden** *Netta rufo* op het Wolderwijd, Flevoland, betrof 46 op 17 februari. **Witoogeenen** *Aythya nyroca* zwommen tot 22 januari te Gendringen, tot 5 februari te Dalfsen, Overijssel, tot 9 februari te Naarden, Noord-Holland, van 2 januari tot 27 februari op het Soerendonks Goor, Noord-Brabant, van 3 tot 13 januari te Leeuwarden, Friesland, op 9 en 12 januari te Boxtel, Noord-Brabant, op 15 januari bij Ter Apelkanaal, Groningen, op 16 januari bij De Blocq van Kuffeler, Flevoland, en op 8 februari twee in 't Zand, Noord-Holland. De geringde **Buffelkopeend** *Bucephala albeola* van Muiden, Noord-Holland, bleef daar tot 14 januari; de ongeringde van de Gaatkensplas, Barendrecht, Zuid-Holland, bleef tot ten minste 27 februari. Een ongeringd mannetje **Bronskopeend** *Anas falcata* verbleef van februari tot 2 maart in de Engbertsdijksvenen, Overijssel. Het mannetje **Amerikaanse Smient** *A americana* van Zeeland werd tot 1 februari afwisselend gezien bij het Veerse Meer en in de Heerenpolder. Op 7, 8, 14 en 22 februari werd in de Heerenpolder ook een vrouwtje gemeld (indien aanvaard het tweede voor Nederland). Opvallend was de verplaatsing van **Roodkeelduikers** *Gavia stellata* langs Westkapelle, Zeeland, met op 1 februari 591 en op 17 februari nog eens 403. De **Ijsduiker** *G immer* van Neeltje Jans, Zeeland, bleef de gehele periode. Op 1 en 13 januari vloog een exemplaar langs Den Haag, Zuid-Holland, en op 20 februari langs Westkapelle. Andere zwommen op 16 januari in de buitenhaven van Vlissingen, Zeeland, en op 19 januari bij de Brouwersdam, Zuid-Holland. Curieus was de onbevestigde mel-



179 Zeereyden / White-tailed Eagles *Haliaeetus albicilla*, Oostvaardersplassen, Flevoland, 25 januari 2005 (Harm Niesen)

ding van een **Dikbekfuut** *Podilymbus podiceps* op 17 en 18 februari in het centrum van Den Haag. Winterwaarnemingen van **Grauwe Pijlstormvogels** *Puffinus griseus* werden verricht langs Scheveningen, Zuid-Holland, op 9 en 14 januari. Een **Vaal Stormvogeltje** *Oceanodroma leucorhoa* werd op 20 januari eveneens bij Scheveningen gezien. Maximaal vijf **Kuifaalscholvers** *Phalacrocorax aristotelis* verbleven tot 22 januari bij Neeltje Jans. Verspreid langs de kust werden er nog eens 15 gemeld van 10 locaties. Twee **Koereigers** *Bubulcus ibis* vlogen op 15 januari langs Goes, Zeeland, en op 21 februari verbleef er één bij Hem, Noord-Holland. Het hoogste aantal **Kleine Zilverreigers** *Egretta garzetta* betrof 34 op 22 januari bij Ouwerkerk, Zeeland. Wintertellingen van **Grote Zilverreigers** *Casmerodius albus* in december en januari leverden in totaal 26 slaappleaatsen op met maar liefst 445 exemplaren, waaronder zes locaties met meer dan 30 en als absoluut maximum 58 in Botshol, Utrecht; overigens is dit beeld niet volledig. De **Zwarte Ibis** *Plegadis falcinellus* van Huisduinen, Noord-Holland, bleef tot 5 februari. In januari werden vijf **Rode Wouwen** *Milvus milvus* gemeld en nog eens vijf in februari. In totaal werden 16 **Zeereyden** *Haliaeetus albicilla* doorgegeven, waaronder geregeld drie in de Oostvaardersplassen, Flevoland. **Toendraslechtvalken** *Falco peregrinus calidus* werden op 16 januari gemeld bij Hellevoetsluis, Zuid-Holland, en op 24 januari bij



**180** Kleine Sneeuwgans / Lesser Snow Goose *Anser caerulescens caerulescens*, adult, blauwe vorm, met Grauwe Gans / Greylag Goose *A anser*, Haarlemmerliede, Noord-Holland, 18 februari 2005 (Leo J R Boon/Cursorius)

**181** Witoogeend / Ferruginous Duck *Aythya nyroca*, Oude IJssel, Gendringen, Gelderland, 13 januari 2005 (Edwin Winkel)





**182** Witbandkruisbek / Two-barred Crossbill *Loxia leucoptera bifasciata*, mannetje, Wateren, Drenthe, februari 2005 (Reint Jakob Schut)

**183** Witbandkruisbek / Two-barred Crossbill *Loxia leucoptera bifasciata*, mannetje, Wateren, Drenthe, 9 februari 2005 (Roland Jansen)







**184** Bronskopeend / Falcated Duck *Anas falcata*, mannetje, Engbertsdijkvenen, Overijssel, 2 maart 2005 (*Richard Gerritsen*) **185** Kleine Sneeuwgangs / Lesser Snow Goose *Anser caerulescens caerulescens*, adult, blauwe vorm, Hekslootpolder, Haarlem, Noord-Holland, 27 februari 2005 (*Enno B Ebels*) **186** Zwarte Rotgans / Black Brant *Branta nigricans*, adult, Banckspolder, Schiermonnikoog, Friesland, 27 december 2004 (*Enno B Ebels*) **187** Ross' Gans / Ross's Goose *Anser rossii*, Oosterpoel, Waterland-Oost, Noord-Holland, 3 februari 2005 (*Ronald van Dijk*)

Kamperland, Zeeland. Een **Giervalk** *F rusticolus* zou op 12 februari gezien zijn bij Nes, Friesland.

KRAANVOGELS TOT ALKEN Een **Kraanvogel** *Grus grus* liep op 1 januari nog steeds bij de Mispelende Heide, Noord-Brabant, en op 8 februari vloog een exemplaar langs Kampen, Overijssel. Een **Morinel-plevier** *Charadrius morinellus* werd op 3, 9 en 27 januari gezien in de omgeving van Grijpskerke, Zeeland. De **Grote Grijze Snip** *Limnodromus scolopaceus* was niet weg te slaan bij het Veerse Meer en bleef daar de gehele periode. **Rosse Franjepoten** *Phalaropus fulicarius* werden op 11 januari gezien op Terschelling, Friesland, op 17 januari langs Scheveningen en op 19 januari langs het Westduinpark bij Den Haag. Een wel erg verwaalde **Grote Jager** *Stercorarius skua* verbleef van 14 tot 16 februari bij Stevensweert, Limburg. Een

adult-winter **Vorkstaartmeeuw** *Larus sabini* werd op 13 januari langs Scheveningen gemeld. Zowel de **Ring-snavelmeeuw** *L delawarensis* van Goes als die van Tiel, Gelderland, bleven de gehele periode. Het vermelden waard is de waarneming van 10 **Pontische Meeuwen** *L cachinnans* op 26 februari op het Nulder nauw bij Nijkerk, Gelderland. **Kleine Burgemeesters** *L glaucoides* werden opgemerkt op 3 februari bij Westerland, Noord-Holland, en op 22 februari bij de Brouwersdam. Een nieuw taxon voor Nederland betrof de tweedewinter **Kumliens Meeuw** *L g kumlieni* die op 29 januari werd gefotografeerd bij paal 8 op Terschelling. Lang verblijvende **Grote Burgemeesters** *L hyperboreus* waren de adulte tot 19 februari in Den Helder, Noord-Holland, en de onvolwassen exemplaren van 4 tot 9 januari bij Paesens-Moddergat, op 28 en 29 januari bij de Putten van Camperduin (die daar op 30 januari



**188** Middelste Bonte Specht / Middle Spotted Woodpecker *Dendrocopos medius*, Schoonheten, Overijssel, 22 januari 2005 (*Lucien Brinkhof*) **189** Taigaboomkruiper / Eurasian Treecreeper *Certhia familiaris*, Hilversum, Noord-Holland, 23 januari 2005 (*Jack Folkers*) **190** Japanse Pestvogel / Japanese Waxwing *Bombycilla japonica*, Wageningen, Gelderland, maart 2005 (*Jack Folkers*) **191** Grote Pieper / Richard's Pipit *Anthus richardi*, Hoogkerk, Groningen, 19 januari 2005 (*Martijn Bot*)

dood werd aangetroffen) en van 6 tot 26 februari in de Vissershaven van IJmuiden, Noord-Holland. Daarnaast werden nog 12 andere gezien. De **Zwarte Zeekoet** *Cephus grylle* van West-Terschelling, Friesland, bleef de gehele periode. De **Kleine Alk** *Alle alle* van de Trintelhaven, Flevoland, hield het vol tot 22 januari. **Papegaaiduikers** *Fratercula arctica* vlogen op 12 januari langs Katwijk aan Zee, Zuid-Holland, op 17 januari langs Vlieland, Friesland, en op 25 januari langs Westkapelle. Dode exemplaren werden gevonden op 13 februari op Schiermonnikoog, op 15 februari op Rottumeroog, Groningen, en op 16 februari bij Westkapelle.

**DUIVEN TOT GORZEN** Bijzonder was de **Zomertortel** *Streptopelia turtur* die op 8 februari werd gefotografeerd bij Herten, Limburg. Of het om een invasie gaat

of dat gericht zoekwerk reeds langer aanwezige **Middelste Bonte Spechten** *Dendrocopos medius* opleverde is niet duidelijk, maar feit is dat er in de Achterhoek, Gelderland, en Twente, Overijssel, maar liefst 19 territoria werden geteld; een exemplaar bevond zich vanaf 21 januari tot in maart verder naar het westen, op landgoed Schoonheten bij Raalte, Overijssel. De **Grote Pieper** *Anthus richardi* van Hoogkerk, Groningen, was daar nog tot 25 januari. Daarnaast werd er één gezien op 8 januari op Neeltje Jans. De invasie van **Pestvogels** *Bombycilla garrulus* sudderde in januari gewoon door met hooguit enkele 100en. Vanaf de laatste dagen van die maand viel echter weer een sterke toename te bespeuren, met name in Limburg. In die provincie waren de grootste groepen 150 op 28 januari te Vaals, 170 op 1 en 2 februari in Lemiers, 100 van 17 tot 25 februari in Heerlen, 70 op

20 februari in Maastricht, en 100 op 27 en 28 februari bij Bemelen. In Zeewolde, Flevoland, bevond zich op 27 februari een groep van 120. Het totaal in deze periode kwam daarmee op ruim 1500. Exotisch was het verschijnen van een adulte **Japane Pestvogel** *B japonica* in een groepje van maximaal 20 Pestvogels in Wageningen, Gelderland, vanaf 2 maart; drie eerdere gevallen zijn als escape de boeken in gegaan. In Overijssel werden **Waterspreeuwen** *Cinclus cinclus* aangetroffen op 16 januari bij Archem en bij Beckum, en op 22 januari bij Lattrop. Op 3 februari vloog een exemplaar zich dood tegen een raam te Bladel, Noord-Brabant. Een wel erg vroege **Blauwborst** *Luscinia svecica* zong op 11 februari bij Kinderdijk, Zuid-Holland. **Cetti's Zangers** *Cettia cetti* zongen van 9 tot 30 januari bij 's-Gravendeel, Zuid-Holland, op 12 februari bij het Zwanenwater, Noord-Holland, en vanaf 17 februari weer bij Stellendam, Zuid-Holland. **Graszangers** *Cisticola juncidis* waren op 15 januari te zien in het Markiezaat, Noord-Brabant; bij de trekelpost van Breskens, Zeeland, vlogen op 16 januari twee langs en

op 24 februari één. De **Provençaalse Grasmus** *Sylvia undata* van de Kraloërheide bij Pesse, Drenthe, bleek vrij lastig te vinden en werd af en toe gezien tot 12 februari. **Taigaboomkruipers** *Certhia familiaris* werden gemeld op 9 januari in Leiderdorp, Zuid-Holland, vanaf 15 januari bij Hilversum, Noord-Holland, op 16 januari in de Noordoostvaarders bij Katwijk aan Zee, en op 1 februari bij de Oostvaardersplassen. Een mannetje **Witbandkruisbek** *Loxia leucoptera* was van 30 januari tot 16 februari aanwezig bij de Ganzenpoel in de Boswachterij Appelscha bij Wateren, Drenthe. Een groep van 20 **Grote Kruisbekken** *L. pytyopsittacus* werd op 23 januari gemeld van het Leersumsche Veld, Utrecht. Op 27 februari was er een onbevestigde melding van een mannetje **Haakbek** *Pinicola enucleator* in Heemskerk, Noord-Holland, en op dezelfde dag was er een claim in Castricum, Noord-Holland. De groep **Grauwe Gorzen** *Emberiza calandra* bij het hamsterreservaat bij de wijk Amby te Maastricht groeide aan tot 50 exemplaren op 3 februari.

Ruud M van Dongen, Taalstraat 162, 5261 BJ Vught, Nederland

Klaas Haas, Turkooisstraat 8, 9743 KZ Groningen, Nederland (klaas.haas@dutchbirding.nl)

Peter W W de Rouw, Schoolstraat 3-bis, 3581 PM Utrecht, Nederland

## België

ZWANEN TOT VALKEN Er overwinterden weer **Wilde Zwanen** *Cygnus cygnus* in de Brechtse Heide (maximaal zeven), in de Kalkense Meersen, Oost-Vlaanderen; in het Schulensbroek, Limburg (maximaal acht), bij Roly, Namur (negen) en in Latour, Luxembourg (zes). Op 14 januari vlogen er 10 over de Uitkerkse Polders, West-Vlaanderen. In de Maasvallei waren er weer enkele waarnemingen van zeer waarschijnlijke, zo niet zekere **Taigarietganzen** *Anser fabalis*: in Heppeneert, Limburg, drie tot vijf van 12 tot 21 januari en bij Boorseme, Limburg, drie op 9 februari. Een eerste-winter **Groenlandse Kogans** *Anser albifrons flavirostris* werd op 18 februari opgemerkt in het Klauwenhof in Maaseik, Limburg. Op verschillende plaatsen doken **Dwergganzen** *A erythropus* op maar de origine bleef meestal nogal wazig: in het Molsbroek in Lokeren, Oost-Vlaanderen, op 6 januari; in het Schulensbroek van 23 januari tot 17 februari; en een adult eerst in Geistingen, Limburg (op 16 en 17 februari) en daarna in Maaseik (18 februari). Voor minder twijfels zorgde de vogel die op 5 februari bij Woumen, West-Vlaanderen, verbleef. **Krooneenden** *Netta rufina* werden gezien in Beernem, West-Vlaanderen; Berlare, Oost-Vlaanderen; Harchies, Hainaut (twee); Harelbeke, West-Vlaanderen (drie); Île Monsin, Liège; Longchamps, Namur; Nedere name, Oost-Vlaanderen; Neeroeteren, Limburg (drie); Oudenaarde, Oost-Vlaanderen; Warneton, Hainaut (twee); Wijnegem, Antwerpen; en Zingem, Oost-Vlaanderen. Het mannetje **Ring-snaveleend** *Aythya collaris* verbleef nog tot 15 januari op de Hamputten in Waasmunster, Oost-Vlaanderen. Er zwommen ruim 10 **Witoogeenden** *A nyroca* in

Amay, Liège; Genk, Limburg; Hazewinkel, Antwerpen; Lichtaart, Antwerpen; Lier-Duffel, Antwerpen; Nedere name; Ploegsteert, Hainaut; Ruien, Oost-Vlaanderen; Temse, Antwerpen; Walem, Antwerpen; en Wulpen, West-Vlaanderen. Op 16 januari werd een mannetje **Zomertaling** *Anas querquedula* waargenomen in Gives, Liège. Het mannetje **Amerikaanse Wintertaling** *A carolinensis* verbleef de hele periode steevast langs de Hellegatstraat in de Damvallei te Destelbergen, Oost-Vlaanderen. Op 2 januari werden in Oostende, West-Vlaanderen, 339 langstrekkende **Roodkeelduikers** *Gavia stellata* geteld, wat behoorlijk veel is voor deze periode. Er werden slechts 10 **Parelduikers** *G arctica* opgemerkt, met geen enkele binnenlandwaarneming. **Roodhalsfuten** *Podiceps grisegena* lieten zich bekijken in Boorseme; Duffel-Rumst; Harelbeke; Willebroek, Antwerpen (twee); en Zeebrugge, West-Vlaanderen. **Kuifduikers** *P auritus* werden gezien in De Panne, West-Vlaanderen; Doel, Oost-Vlaanderen; Mechelen, Antwerpen; en Zeebrugge (drie). Onverwacht was de langstrekkende **Grauwe Pijlstormvogel** *Puffinus griseus* op 2 januari bij De Panne. **Noordse Pijlstormvogels** *P puffinus* trokken langs Oostende op 2 januari en 13 en 18 februari en langs De Panne op 21 januari. Mogelijk gaat het hier om een 'pleisterende' vogel. Het vermelden waard is de telling van 184 **Jan-van-genten** *Morus bassanus* in Oostende op diezelfde 2 januari. In totaal werden 123 **Kleine Zilverreigers** *Egretta garzetta* geteld op 16 gekende plaatsen, met als hoogste aantallen 24 (op 15 januari) te Lissewege, West-Vlaanderen, en 37 te Meetkerke, West-Vlaanderen. Waarnemingen van in totaal 89 **Grote Zilverreigers** *Casmerodius albus* kwamen van 43 plaatsen, met als hoogste aantal 21 te Harchies. De eerste **Zwarte Ooievaars** *Ciconia nigra*



arriveerden reeds op hun Ardense broedplaatsen op 5 februari! Er pleisterden langdurig **Ooievaars** *C ciconia* in Kortessem, Limburg (twee), en in de IJzerbroeken in Woumen. Ook het Waalse broedpaar van Horion, Liège, bleef weer in de buurt overwinteren. Vanaf 16 januari begonnen enkele groepjes van maximaal 14 te zwerven in Vlaanderen. Vermoedelijk betrof dit overwinterende projectvogels die zich vanwege het invallende vriesweer verplaatsten. Vanaf 23 februari werd ook werkelijke trek vastgesteld van in totaal 29 exemplaren. Opvallend was de overwintering van een onvolwassen **Lepelaar** *Platalea leucorodia* in de buurt van de Achterhaven van Zeebrugge en Lissewege. Een juveniele **Rode Wouw** *Milvus milvus* verbleef vanaf 8 januari tussen Zevenkerke en Snellegem, West-Vlaanderen, en twee tot drie overwinterden bij het stort te Etalle/Habay-le-Neuve, Luxembourg. Verder passeerden er in totaal 12 in januari-februari. Op 9 januari werd de juveniele **Zeearend** *Haliaeetus albicilla* voor een laatste keer waargenomen bij Damme. Een juveniele **Ruigpootuizerd** *Buteo lagopus* pleisterde op 28 februari bij Sint-Joris/Nieuwpoort, West-Vlaanderen. Een wel erg vroege **Visarend** *Pandion haliaetus* werd al op 23 februari jaged waargenomen in Chôdes, Liège. In januari werden 13 **Smellekens** *Falco columbarius* gezien, in februari echter slechts twee.

**KRAANVOGELS TOT GORZEN** Op 16 januari trokken c 10 **Kraanvogels** *Grus grus* over Borlon, Luxembourg; op 18 januari 50 over Martelange, Luxembourg; op 24 januari c 40 over Embourg, Liège; op 25 januari c 10 over Nassogne, Luxembourg; op 8 februari 47 over Verviers, Liège; op 12 februari 12 over Roly; op 20 februari 30 over de Zwarte Beekvallei, Limburg, en op 24 februari was er een auditieve waarneming in Anzegem, West-Vlaanderen. De eerste **Grutto's** *Limosa limosa* arriveerden vanaf 13 februari. Aan de kust, met name in Het Zwin in Knokke, werden enkele overwinterende **IJslandse Grutto's** *L islandica* vastgesteld. Op 21 januari vloog een **Middelste Jager** *Stercorarius pomarinus* langs De Panne en op 22 januari werd er één gezien in Oostende. Er werden in de periode negen **Grote Jagers** *S skua* opgemerkt, waarvan vijf in Oostende op 2 januari. Er waren 21 waarnemingen van **Zwartkopmeeuwen** *Larus melanocephalus*. Het hoogste aantal **Geelpootmeeuwen** *L michahellis* dat werd geteld was 10 op De Gavers in Harelbeke en voor **Pontische Meeuw** *L cachinnans* telde de hoogste concentratie 12 in Lixhe, Liège. De overwinterende adulte **Grote Burgemeester** *L hyperboreus* bleef de hele periode in de Haven van Oostende, waar andere exemplaren op 14 en 18 februari opdoken. Op 14 februari verbleef er één in Bredene, West-Vlaanderen, en op 21 februari werd een adulte gezien in Nieuwpoort. Op 2 januari trokken langs De Panne 699 **Drieteenmeeuwen** *Rissa tridactyla* en 868 **Zeeoeten/Alken** *Uria aalge/Alca torda*. Op 21 januari werden daar nog eens 736 Zeeoeten/Alken geteld. Er was een telling van 40 **Alken** op zee bij de Thorntonban voor Zeebrugge. Op 2 januari trok een **Papegaaiduiker** *Fratercula arctica* en op 21 januari een **Kleine Alk** *Alle alle* langs De Panne.



192 Dwerggors / Little Bunting *Emberiza pusilla*, Gent, Oost-Vlaanderen, 1 februari 2005 (Geert Spanoghe)

**Velduilen** *Asio flammeus* verbleven in Doornzele, Oost-Vlaanderen; Knokke; Neerlinter, Vlaams-Brabant; Nodebais, Brabant-Wallon; Roloux, Liège; Uitkerke, West-Vlaanderen (twee); en Zeebrugge. Op 8 februari werd een **Middelste Bonte Specht** *Dendrocopos medius* opgemerkt in het Akrenbos in Bever, Vlaams-Brabant. In Het Zwin in Knokke werden op 15 januari nog c 40 **Strandleeuweriken** *Eremophila alpestris* geteld; daarna nam het aantal geleidelijk af. In Zeebrugge werden er 10 gezien op 16 januari. Het jaar werd op 1 januari ingezet met een waarneming van een **Boerenzwaluw** *Hirundo rustica* in Koksijde, West-Vlaanderen. Er doken **Rouwkwikstaarten** *Motacilla yarellii* op in Grimbergen, Vlaams-Brabant (maximaal twee van 5 tot 20 februari); Kortrijk, West-Vlaanderen (maximaal vijf van 21 januari tot 20 februari); Oostende (maximaal drie op de slaappleaats); en in Sint-Kruis-Winkel, Oost-Vlaanderen. Na 'een zeer matige aanwezigheid' begonnen de aantallen **Pestvogels** *Bombycilla garrulus* pas in januari toe te nemen met bijvoorbeeld c 60 in Charleroi, Hainaut. Grote groepen bevonden zich alleen in het uiterste oosten en zuiden van het land. Vanaf begin februari barstte de bom met talrijke groepen verspreid over heel Wallonië. Maxima werden opgetekend van c 100 in Huy, Liège, op 18 februari, 110 in Saint-Mard, Luxembourg, van 18 tot 20 februari en meer dan 400 (!) in Seraing, Liège, op 27 februari. In Vlaanderen was het met 17 exemplaren tussen 1 januari en 4 februari een heel ander verhaal. Vanaf 4 februari namen de waarnemingen echter ook hier geleidelijk toe vanuit het oosten en zuidoosten, en via Limburg en Vlaams-Brabant sijpelden de groepen binnen. De hoogste aantallen bleven steken bij 74 in Uikhoven, Limburg, op 18 februari. Eind februari situeerde het 'middelpunt' van de invasie zich ter hoogte van de Kempen en het Brusselse. Het hoogtepunt zou in Vlaanderen pas in maart worden bereikt. Er waren meldingen van al dan niet zekere **Witkopstaartmezen** *Aegithalos caudatus caudatus* in Gooreind, Antwerpen



(vijf) van 9 tot 25 februari, in Neeroeteren, Limburg (twee) op 16 januari en in Torhout, West-Vlaanderen, op 20 januari. **Cetti's Zangers** *Cettia cetti* waren te horen in en rond Douvrain, Hainaut; Harchies-Hensies (verschillende); Kallo-Melsele, Oost-Vlaanderen; Oud-Heverlee, Vlaams-Brabant; Ruien, Oost-Vlaanderen; Woumen; en Zeebrugge (twee). In de Achterhaven van Zeebrugge werden op 29 januari nog 16 **Graszangers** *Cisticola juncidis* vastgesteld. Verder waren er nog waarnemingen in Merelbeke, Oost-Vlaanderen, op 21 februari en in Gent, Oost-Vlaanderen, op 27 februari. Tijdens het zoeken naar Pestvogels werd op 28 februari een **Braamsluiper** *Sylvia curruca* waargenomen in Melsbroek, Vlaams-Brabant. Een **Buidelmees** *Remiz pendulinus* foerageerde op 22 januari op de werf van de Kluizendokken bij Doornzele. Vlaanderen was goed voor 14 **Klapksters** *Lanius excubitor* en in Wallonië werden er c 30 vastgesteld, waaronder concentraties van negen bij Marche-en-Famenne, Luxembourg, en zeven bij Lavaux-Ste-Anne, Luxembourg. Het Zwin bij Knokke bleef de enige vaste plaats voor overwinterende **Bonte Kraaien** *Corvus cornix* met deze winter maximaal vier. Elders werden er nog vier gezien. Ten minste één mannetje **Grote Kruisbek** *Loxia pytyopsittacus* ver-

bleef op 2 januari in Ave-et-Auffe, Namur. Op 7 februari werden een mannetje en een vrouwtje **Witbandkruisbek** *L leucoptera* waargenomen in het Liedermeerspark in Merelbeke. Opmerkelijk is dat de vogels zich zeer mak gedroegen en dat het mannetje geringd was. De reeds geluwde invasie van **Noordse Goudvinken** *Pyrrhula pyrrhula pyrrhula* kwam in de loop van januari en vooral vanaf half februari weer meer in beweging (met als grootste groep 16) maar de aantallen van het afgelopen najaar werden niet meer geëvenaard. Op 1 februari werd een **Dwerggors** *Emberiza pusilla* ontdekt in de Bourgoyen in Gent. De vogel vertoefde in een groep van c 400 Rietgorzen *E schoenicius* en bleef tot in maart. Het intensieve beheer van kleinschalige akkerreservaatjes in Vlaams-Brabant resulteerde op 23 februari in een telling van 123 overwinterende **Grauwe Gorzen** *Emberiza calandra*.

De hulp van al diegenen die (hun) waarnemingen inspraken op de Natuurpunt-Vogellijn was hier onontbeerlijk. De Natuurpunt-Vogellijn is alleen vanuit België bereikbaar op het nummer 0900-00194 (EUR 0.45/min), de Natuurpunt-Inspreklijn is te bereiken op 0800-11194 (gratis). De Waalse gegevens werden in hoofdzaak geput uit de AVES-website.

Gerald Driessens, Pastoriestraat 16, 2500 Lier, België (gerald.driessens@pandora.be)

## DB Actueel

**New species of nightjar** The Large-tailed Nightjar *Caprimulgus macrurus* complex of south-eastern Asia is currently divided into four species: the widespread Large-tailed, Jerdon's *C atripennis* (southern India and Sri Lanka), Philippine *C manillensis* (Philippines, except south-west) and Sulawesi Nightjar *C celebensis* (Sulawesi, Indonesia). In an analysis of 109 sound recordings of nightjars of this complex, George Sangster and Frank Rozendaal were able to consistently identify six vocal groups. They propose to treat these six groups as species based on, eg, several consistent differences in territorial song, lack of intermediate vocal types, congruence between geographical distribution of vocal types and morphological characters of these taxa and sympatry without intergradation of two vocal groups in India. These six species are the four species mentioned above, Andaman Nightjar *C andamanicus* (Andaman Islands, formerly considered a subspecies of *C macrurus*) and a new species, **Mees's Nightjar** *C meesi* (Sumba and Flores, Indonesia) (Sangster, G & Rozendaal, F G 2004. Systematic notes on Asian birds. 41. Territorial songs and species-level taxonomy of nightjars of the *Caprimulgus macrurus* complex, with the description of a new species. Zool Verh, Leiden 350: 7-45).

The two known museum specimens of Mees's Nightjar were previously assigned to the easternmost and most widespread taxon of Large-tailed Nightjar,

*C macrurus schlegelii*, and morphologically the new species is extremely similar to it.

Mees's Nightjar only occurs on Sumba and Flores in scrubland with scattered small trees or at the edge of open forest. The only other nightjar occurring on these islands is Savanna Nightjar *C affinis*, from which it differs acoustically and morphologically. Although on some occasions both species have been observed close to each other, Savanna Nightjar is probably associated more to steppe-like habitats and dry grasslands. Mees's Nightjar is probably not rare but can easily be overlooked when the birds are silent or when the song is not known.

The new species is named after Gerlof Mees, former curator of birds at Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (now Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis) in Leiden, the Netherlands. ANDRÉ J VAN LOON

**Kumliens Meeuw op Terschelling** Een huisgenoot had me uitgenodigd om samen met zijn ouders een weekend in een huisje in West-aan-Zee op Terschelling, Friesland, door te brengen. Dat liet ik me geen tweemaal zeggen en dus nam ik op vrijdag 28 januari de middagboot uit Harlingen, Friesland. Er hing een dikke mist; weinig hoopvol allemaal. De volgende dag was wederom zwaar bewolkt met af en toe motregen en een straffe westenwind – niet bepaald weer om vrolijk



**193-195** Kumliens Meeuw / Kumlien's Gull *Larus glaucoides kumlieni*, tweede-winter, paal 8, Terschelling, Friesland, 29 januari 2005 (Martijn Bunschoek)

van te worden. Desondanks konden we 's avonds tevreden zijn over het resultaat met onder andere Wilde Zwanen *Cygnus cygnus*, Witbuikrotganzen *Branta hrota*, een IJseend *Clangula hyemalis* en het langverblijvende fotomodel, de Zwarte Zeekoet *Cephus grylle* in de jachthaven van West. De volgende ochtend, 29 januari, stond ik vroeg op om te gaan zee-trektellen maar keerde spoedig verregend terug. Rond 11:00 leek het weer beter te worden en dus liep ik terug naar zee, ter hoogte van paal 8. Het zicht was nu een stuk beter en al snel waren vele Roodkeelduikers *Gavia stellata*, Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*, Dwergmeeuw *Larus minutus*, Zeekoet *Uria aalge* en Alk *Alca torda* 'in the pocket'. Rond 12:00 werd het

rustiger op zee en ging ik eens naar de vele Stormmeeuwen *L canus*, Zilvermeeuwen *L argentatus* en Grote Mantelmeeuwen *L marinus* op het strand turen. Al snel viel mijn oog op een eigenaardig gekleurde meeuw en ik dacht meteen aan een burgemeester *L hyperboreus/glaucoides* hoewel ik hem wel wat apart vond overkomen. Aangezien ik op Schiermonnikoog, Friesland, wel eens leucistische meeuwen had gezien, vond ik dat echter de meest waarschijnlijkste determinatie.

Omdat er constant jeeps van strandjutters op het strand rondreden en er vrij veel mensen liepen, vlogen de meeuwen vaak op. Snel daalde ik af naar het strand om de vogel te fotograferen. Wat bij benadering van de

vogel opviel was het iets kleinere formaat en de kleine snavel in vergelijking met de eromheen staande Zilvermeeuwen en de lichtere mantelkleur. Wat de vogel verder een opvallende verschijning maakte waren de rommelige, witte tertials – waardoor ik aan een leucistische vogel dacht – en het donker overkomende oog. Ik was de vogel nu tot op ongeveer 100 m genaderd en had al een paar 'recordshots' genomen maar was nog niet tevreden over het resultaat. Toen zag ik van links een ruiter te paard naderen en van rechts kwam de zoveelste jeep aangereden, een garantie dat de meeuwen op de wieken zouden gaan. Zo snel als ik kon liep ik naar de vogel toe en klikte raak. Op een gegeven moment was ik op 15-20 m genaderd en voelde het zeewater rond mijn schoenen spoelen. Toen vloog hij op en landde enkele 100-en meters verderop. Ik vond dat ik voldoende foto's had geschoten en staakte de achtervolging. Algauw zag ik mijn gastheer met zijn ouders naderen en ik wees ze op de rare meeuw; ook zij moesten beamen dat het geen standaardmeeuw was! In het huisje heb ik de foto's nog eens zitten bekijken en met alleen de ANWB-gids kom je er natuurlijk niet uit, alhoewel de beschrijving van Kumliens Meeuw *L g kumlieni* toch wel overeenkomsten vertoonde.

Die avond op de boot terug knaagde de gedachte aan de meeuw en regelmatig pakte ik de camera om de foto's nog eens te bekijken. De volgende ochtend mailde ik zo snel mogelijk andere vogelaars wat foto's van de meeuw en zo ging het balletje rollen. Het mailtje

belandde uiteindelijk bij Bruce Mactavish in Canada. Deze reageerde al snel positief op de foto's en ondersteunde de inmiddels geopperde determinatie als Kumliens Meeuw. De combinatie van egaal grijze mantelveren met een bruingrijze staart en vleugels maakt duidelijk dat het een tweede-winter betreft en sluit ook de mogelijkheid van een leucistische vogel uit; het formaat en de structuur passen goed op een Kleine Burgemeester *L g glaucooides* maar de grijsbruine tekening op de staart en handpennen past alleen op Kumliens. Vergeleken met Kleine Burgemeester oogde hij iets forser, met een iets stevigere snavel.

Kumliens Meeuw wordt in Europa alleen regelmatig gezien op de Faeröer en in Ierland, IJsland en Schotland. Verder naar het oosten in Schotland en Noorwegen is deze ondersoort beduidend zeldzamer – hoewel het in Brittannië geen beoordeeltaxon meer is – en uit het zuidelijke Noordzeegebied zijn nog (bijna) geen eerdere waarnemingen bekend. Indien aanvaard door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) betreft dit het eerste geval voor Nederland. MARTIJN BUNSKOEK

KUMLIEN'S GULL. On 29 January 2005, a second-winter Kumlien's Gull *Larus glaucooides kumlieni* was observed and photographed on the beach near West-aan-Zee, Terschelling, Friesland, the Netherlands. If accepted, this is the first record of this taxon for the Netherlands and probably for the southern North Sea region.